

วาทกรรม “บุญนิยม”: กรณีศึกษาชุมชนราชธานีโอศก จังหวัดอุบลราชธานี

บุญทิพา พ่วงกลัด¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “วาทกรรม “บุญนิยม” : กรณีศึกษาชุมชนราชธานีโอศก จังหวัดอุบลราชธานี” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประการแรกคือ เพื่อศึกษาบทบาทของภาษาในการสร้างอุดมการณ์และวาทกรรมบุญนิยม ให้เกิดขึ้นในกลุ่มของชาวชุมชนราชธานีโอศก ประการที่สอง เพื่อศึกษานิภาพของชาวชุมชนที่ทำให้เกิดภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรม “บุญนิยม” ของชาวชุมชนราชธานีโอศก ตามแนวคิดนิภาพของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ วิธีในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า ภาษาเข้ามามีบทบาทในการสร้างและคงไว้ซึ่งอุดมการณ์และวาทกรรม “บุญนิยม” คำศัพท์ที่เกี่ยวกับอุดมการณ์ “บุญนิยม” ได้ถูกสร้างขึ้นใน 3 ด้านคือ (1) คำศัพท์เกี่ยวกับแนวคิดหลัก (2) คำศัพท์ด้านเศรษฐกิจ และ (3) คำศัพท์ด้านสังคม คำศัพท์ต่างๆ เหล่านี้ถูกนำไปใช้ภายในชุมชนในการสื่อสารแบบทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการได้แก่ การเทศน์ของสมณะโพธิรักษ์ รวมถึงถึงสมณะและสิกขมาตุ การประชุมต่างๆ ของชาวชุมชน และการสื่อสารผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น เอกสารและวารสารของชาวโอศก และสื่อโทรทัศน์และวิทยุของชาวโอศก และการสนทนาแบบไม่เป็นทางการ ด้วยภาษาและคำศัพท์ต่างๆ ที่ถูกนำมาใช้นี้ ทำให้เกิดนิภาพ (Habitus) ขึ้นสองลักษณะภายในกลุ่มชาวชุมชนราชธานีโอศก คือ (1) นิภาพระดับปัจเจกบุคคล ประกอบด้วย ลักษณะการบริโภค ลักษณะการแต่งกายและรูปลักษณ์ และการทำงานและการปฏิบัติธรรม (2) นิภาพระดับสังคม ได้แก่ การเข้าร่วมงานและกิจกรรมต่างๆ ของชาวโอศก และของชุมชน ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำอุดมการณ์และวาทกรรม “บุญนิยม” ให้ดำรงอยู่

คำสำคัญ: วาทกรรม นิภาพ ชุมชนราชธานีโอศก

¹ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Abstract

This research is to examine “Booniyom” discourse in case of Ratchathanasoke community, Ubon Ratchathani province. Firstly, it examines the role of languages in generating ideology and “Booniyom” discourse among laymen in the community. Another objective is to study laymen’s Habitus in the community engendering discursive practice according to Pierre Bourdieu’s Concept of ‘habitus’. Documentary research, in-depth interviewing and participatory observation are applied in this research.

The findings illustrates that the role of languages in ideological and discursive production and retention. “Booniyom” is reflected in terms of jargons in 3 dimensions i.e. (1) key jargon (2) economic jargon and (3) social jargon. These jargon are employed in the context of both formal and informal communication such as Phothirak, monks and nuns’ sermons, community meetings, media of Asoke community e.g. documents, journals and television and radio programs and dialogues. Employing these jargons in the community engenders habitus into 2 types among the laymen: (1) individual habitus i.e. eating habits, appearance, approach to Dharma practice as a life’s work and (2) social habitus i.e. attending the annual activities and ceremonies of Asoke and its community.

Key Word : Discourse, Habitus, Ratchathani Asoke Community

บทนำ

“การพัฒนา” เป็นวาทกรรมหลักที่ถูกตอกย้ำเสมอมาในสังคมไทยด้วยความคิดที่ว่า ทิศทางการเปลี่ยนแปลงสังคมมีเพียงแนวทางการพัฒนาแบบสังคมตะวันตกเท่านั้นเป็นต้นแบบ โดยมีการเผยแพร่และตอกย้ำรูปแบบการพัฒนาในแนวทางนี้ผ่านปฏิบัติการต่างๆของวาทกรรม (discursive practices) เช่น การเรียนการสอนเกี่ยวกับการพัฒนา รวมถึง การกระทำ/เขียน/พูด/วิเคราะห์ ฯลฯ เกี่ยวกับการพัฒนาจากสถาบันและองค์การจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และ

วาทกรรมการพัฒนานี้เองได้เข้ามาปิดกั้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ด้วย คำว่า “ความด้อยพัฒนา” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร 2542: (12)- (13))

ตามกรอบคิดของกรัมสกี (อ้างอิงในวัชรพล พุทธิรักษา 2550: 5) ภายใต้สังคมนิยม รัฐใช้การครองอำนาจนำผ่านโครงสร้างส่วนบน (Super-structure) เพื่อควบคุมโครงสร้างส่วนล่าง (Sub-structure) โครงสร้างส่วนบนเป็นความสัมพันธ์เชิงอุดมการณ์และอำนาจ ได้แก่โครงสร้างของระบบความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ กฎหมาย วัฒนธรรม รวมถึงโครงสร้างต่างๆ ที่ไม่ใช่โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างส่วนล่าง ที่เป็นความสัมพันธ์เชิงการผลิต กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัฐสร้างอุดมการณ์ ระบบอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ และกฎหมายต่างๆ ให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ทุนนิยม เพื่อสร้างภาวะการณ์ครอบครองความคิดผ่านกลไกต่างๆ เช่น สถาบันการเมือง ระบบการศึกษา ระบบครอบครัว วัฒนธรรม ศาสนา ฯลฯ เพื่อโน้มน้าวให้กลุ่ม/ปัจเจกชนในสังคมยอมรับและให้การสนับสนุนระบอบทุนนิยม สอดรับกับโครงสร้างส่วนล่างที่เป็นความสัมพันธ์เชิงการผลิตแบบทุนนิยม

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นกระแสหลักแห่งการพัฒนาในสังคมไทยปัจจุบันที่เน้นการรวมศูนย์ทุนและทรัพยากร การพัฒนาเศรษฐกิจมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ทางด้านวัตถุเป็นเป้าหมายสูงสุด เกณฑ์การวินิจฉัยความสำเร็จของการพัฒนา คือปริมาณวัตถุที่เพิ่มขึ้นและดัชนีชี้วัดที่เป็นรูปธรรมที่เป็นตัวเลข เช่น ตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติผู้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจหลักคือภาคเอกชน เป็นต้น ประชา หุตานุวัตร (2544:10) กล่าวว่า ในโลกระบอบทุนนิยมปัจเจกชนมีทัศนคติที่เอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric ethic) อีกทั้งเชื่อว่ามนุษย์สามารถเป็นนายเหนือธรรมชาติ และสามารถเอาธรรมชาติมาใช้สอยสนองความต้องการของมนุษย์ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด กรอบวิธีคิดนี้มองมนุษย์แยกส่วนออกจากธรรมชาติ และเชื่อว่าด้วยความรู้ความเข้าใจและเทคโนโลยี มนุษย์สามารถเข้าใจธรรมชาติและสามารถวิเคราะห์ธรรมชาติได้ในเชิงปริมาณและมองว่าธรรมชาติเป็นวัตถุและเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของมนุษย์ ลัทธิบริโภคนิยมเป็นแบบแผนของอุดมการณ์ทุนนิยมที่จูงใจให้ปัจเจกชนบริโภคมากขึ้น มุ่งใช้ทรัพยากรเพื่อเป้าหมายการแสวงหากำไรและอรรถประโยชน์สูงสุด

นับตั้งแต่การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเปลี่ยนจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพเป็นการผลิตเพื่อการค้าหรือเพื่อการส่งออก (ปิยนาค บุนนาค 2550: 50) หลังสงครามโลกครั้งที่สองรัฐบาลภายใต้แรงกดดันจากฝ่ายพ่อค้าและนักธุรกิจมากขึ้น มีนโยบายเพื่อเพิ่มผลผลิตส่วนเกินจากชาวนาเพื่อขายมากขึ้น ด้วยนโยบายส่งเสริมการดึงเอาส่วนเกินจากภาคการเกษตรไปเพื่อใช้ในการลงทุนภาคเมืองมากขึ้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเกอร์ 2546: 51) จวบจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่หนึ่งเป็นต้นมา ประเทศไทยถูกกระบวนการทางวาทกรรมการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยครอบงำกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาประเทศแบบตะวันตกเป็นผลให้ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศกำลังพัฒนา (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร 2542: 1-5) ภายใต้กรอบวาทกรรมการพัฒนาที่จี้มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัยทางเศรษฐกิจ (Economic Modernization) ภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยม ภาคปฏิบัติการของวาทกรรม จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ทำให้เกิดการสร้างกฎเกณฑ์และแบบแผนต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ภาคปฏิบัติการของวาทกรรมนี้กระตุ้นและส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการลงทุน อีกทั้งมีการปรับเปลี่ยนการพัฒนาจากภาคการเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรม การปรับเปลี่ยนดังกล่าว ส่งผลให้การผลิตของชนบทแบบพึ่งตนเองและอาศัยปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นเปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อการค้า (Trade Economy) เพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยม

การพัฒนาที่รัฐเข้าไปควบคุมจัดการภายใต้กรอบความคิดความทันสมัยทางเศรษฐกิจนี้ทำให้ชุมชนชนบทของไทยถูกเอาเปรียบ และกลายสภาพจากชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้เป็นชุมชนที่ไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระและกลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาประเทศแบบอุตสาหกรรมนิยม (Industrialism) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในขณะที่กระบวนการผลิตแบบยังชีพและองค์ความรู้การผลิตแบบดั้งเดิมที่มีอยู่เดิมในชุมชนถูกกดทับปิดกั้นสร้างความเป็นอื่นว่าล้าหลังไม่เหมาะสมกับการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองได้อีกต่อไป ความรู้ที่ถูกทำให้เป็นความจริงดังกล่าวนี้ได้ถูกตอกย้ำและผลิตซ้ำ เพื่อให้เห็นว่าชนบทไทยนั้นจำเป็น

ต้องยอมรับแนวการผลิตเพื่อการค้าเข้าสู่วิถีการผลิตของชุมชน

นอกจากนี้รัฐได้ใช้เทคโนโลยีของอำนาจ (Technology of Power) ของอุดมการณ์ทุนนิยมเข้าไปควบคุมจัดการการผลิตของชนบทไทยด้วยการสนับสนุนการเพาะปลูกพืชเชิงพาณิชย์ ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อบริษัทค้าพืชผลทางการเกษตรและเจ้าของที่ดินรายใหญ่เพียงไม่กี่กลุ่ม ในขณะที่เกษตรกรรายย่อยกลับต้องตกอยู่ในวงจรหนี้สิน ความยากจนและสูญเสียที่ดินทำกินและกลายเป็นแรงงานรับจ้างราคาถูกตามโรงงานในเขตเมืองในที่สุด แต่ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมเองก็ไม่สามารถขยายตัวได้เพียงพอเพื่อรองรับแรงงานในชนบท ทำให้เกิดปัญหาการว่างงานของแรงงานในชนบท และที่สำคัญคือ เกิดปัญหาช่องว่างของรายได้สูงมากระหว่างแรงงานภาคเกษตรกรรมกับภาคอุตสาหกรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2549)

ด้วยเหตุนี้วาทกรรมการผลิตเพื่อการค้าในชนบทไทยจึงใช้กระบวนการปิดล้อม (Enclosure) ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น รัฐร่วมกับนายทุนแย่งยึดทรัพยากรสาธารณะของชุมชนท้องถิ่นมาแสวงผลประโยชน์ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง และกฤษฎา บุญชัย 2545: 6) เป็นการดึงเอาทรัพยากร ทุนและกำลังแรงงานจากชนบทไปใช้ในการผลิตเพื่อตอบสนองต่อการค้าและการส่งออกเพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับอุตสาหกรรมเมือง โดยให้ภาคเกษตรกรรม/ชนบทเป็นเบี้ยล่างของการพัฒนา (นิธิ เอียวศรีวงศ์ และคณะ 2545: 1 และ 4)

จากกระแสแห่งการพัฒนาดังกล่าว ชุมชน “สันติอโศก” ได้ก่อตัวขึ้นโดยใช้แนวทาง “ระบบบุญนิยม” ในการปฏิบัติ เพื่อตอบโต้ระบบทุนนิยม ระบบบุญนิยมเป็นระบบคำสอนที่มีพื้นฐานมาจากหลักคำสอนในพุทธศาสนาเรื่องมรรคองค์แปด และเป็นการอธิบายความหลักคำสอนนี้เพื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้ในกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตมนุษย์ เช่น กสิกรรมบุญนิยม การบริโภคบุญนิยม การค้าบุญนิยม การศึกษาบุญนิยม การเงินบุญนิยม สาธารณสุขบุญนิยม เป็นต้น โดยความหมายของ “บุญนิยม” คือ การให้หรือการเสียสละอย่างแท้จริงที่ก่อให้เกิดคุณค่าแก่เพื่อนมนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลาย โดยการให้หรือการเสียสละนี้ถือเป็นกำไรหรือ “บุญ” สำหรับตน (กิตติกร สุนทรานุรักษ์ 2543: 55) ในปัจจุบันสันติอโศก

มีชุมชนอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น 9 แห่ง กระจายอยู่ทั่วประเทศ (สุรเกียรติ์ จักรธรานนท์ 2550: 130-131)

ชาวอโคกเรียกชุมชนเหล่านี้ว่าเป็น “ชุมชนทวนกระแส” ที่ต่อต้านลัทธิบริโภคนิยม ชุมชนอโคกในจังหวัดต่างๆ นี้มีลักษณะโดยทั่วไปคือ มีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเอง มีการทำนา ปลูกผัก ทำสวนผลไม้ ฯลฯ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ 2547:7) เป็นการทำการเกษตรแบบไร้สารพิษ โดยเรียกตนเองว่า “ชุมชนชาวสิกรรมไร้สารพิษ” ที่ก่อกำเนิดมาตั้งแต่ พ.ศ.2515 โดยเริ่มจากการมาร่วมกันศึกษาและปฏิบัติธรรม เน้นการถือศีลเคร่ง ซื่อสัตย์ เสียสละ เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ยึดมั่นวัฒนธรรมไทย การพึ่งตนเอง ลดการบริโภคสิ่งที่ไม่จำเป็น การอยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง

ชุมชนราชธานีอโคกมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งชุมชนขึ้นเพื่อให้เป็นชุมชนที่ประกอบด้วย สมณะ และฆราวาสที่ปฏิบัติตามคำสอนของ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ ลดการกินการใช้จ่ายที่ฟุ้งเฟ้อและฟุ่มเฟือย หรือ ที่ไม่จำเป็นตามกรอบของศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล และ มรรคมงคล 8 โดยเน้นที่การดำเนินชีวิต และความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ปลอดภัย ปลอดอบายมุข ภายในชุมชนเน้นการพัฒนาจิตสำนึกให้มีความซื่อสัตย์ สร้างสรรค์ เสียสละ ประกอบสัมมาอาชีพเป็นบุญกุศล รู้รักสามัคคี มีเมตตา และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่สังคม ทำการผลิตปัจจัย 4 เพื่อสร้างสังคมที่พึ่งตนเองอย่าง “ครบวงจร” ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยยึดหลัก “บุญนิยม” วัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการจัดตั้งชุมชนราชธานีอโคกก็คือ เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม ในชุมชนมีการแบ่งพื้นที่ทำกิจกรรมธรรมชาติไร้สารเคมีเพื่อบริโภคภายในชุมชน อีกทั้งทำการสีข้าวกล้างด้วยมือโดยเครื่องสีที่ประดิษฐ์คิดค้นโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน (สุรเกียรติ์ จักรธรานนท์ 2550: 198)

จากวาทกรรมหลักว่าด้วยการพัฒนาซึ่งทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยมและวัฒนธรรม แบบทุนนิยม อย่างไรก็ตาม ชุมชนสันติอโคกได้สร้างวาทกรรม “บุญนิยม” ขึ้นมาเพื่อต้านทานการพัฒนากระแสหลัก ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการสร้างอุดมการณ์ “บุญนิยม” ดังกล่าวท่ามกลางกระแสแห่งอุดมการณ์ “ทุนนิยม” ซึ่งเป็นอุดมการณ์กระแสหลักในปัจจุบัน โดยภาษามีบทบาทและเป็น

ตัวกำหนดการกระทำในการสร้างวาทกรรม “บุญนิยม” ที่นำไปสู่ภาคปฏิบัติจริงของวาทกรรม ที่รวมถึงจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่า และสถาบันต่างๆ ของชุมชนสันติอโศก ดังนั้นการวิเคราะห์การสร้างอุดมการณ์และวาทกรรมผ่านภาษาและภาคปฏิบัติจริงของวาทกรรมนี้จะเป็นการศึกษาที่เปิดโลกทัศน์และมุมมองใหม่ด้วยการสืบค้นถึงกระบวนการ ขั้นตอน ลำดับเหตุการณ์ รายละเอียดต่างๆ ในการสร้างเอกลักษณ์และความหมายให้กับสิ่งต่างๆ กล่าวคือ เป็นการทำความเข้าใจและสร้างคำอธิบายให้กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งมากกว่าสิ่งที่ตาเห็น

นอกจากนี้ เหตุผลที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาวาทกรรม “บุญนิยม” ของชุมชนสันติอโศก เนื่องจากแม้ว่าจะมีการวิจัยศึกษาเกี่ยวกับชุมชนสันติอโศกจำนวนมาก ได้แก่ เศรษฐศาสตร์แห่งความพอเพียงของชุมชนสันติอโศก (กนกศักดิ์ แก้วเทพ) การศึกษาในเชิงการพัฒนาทางเลือก (สุวิดา แสงสีหนาท) การศึกษาพุทธวิทยุโเบียชุมชนปฐมอโศก (สมบัติ จันทวงศ์ 2531) ความเป็นมาและบทบาททางศาสนาในสังคมไทย (ภัทรพร สิริกาญจน 2540) การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง (กิตติกร สุนทรานุรักษ์ 2543) ระบบบุญนิยมในชุมชนราชธานีอโศก (รินธรรม อโศกตระกูล 2549) เป็นต้น

แต่การศึกษาเหล่านี้ยังไม่มีการศึกษาชุมชนสันติอโศกที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรม “บุญนิยม” ดังนั้นการศึกษาชุมชนสันติอโศกในกรอบแนวคิดนี้จะช่วยสร้างความรู้และความเข้าใจของการเกิดวาทกรรมบุญนิยมให้ชัดเจนมากขึ้นและแตกต่างจากการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนสันติอโศกที่เคยทำมา

แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม

ในที่นี้จะกล่าวถึงแนวคิดเรื่องวาทกรรมของนักวิชาการหลายๆ ท่าน โดยเน้นที่แนวคิดวาทกรรมของฟูโกต์เป็นหลัก

สมเกียรติ ตั้งโน (2547:1) ตามแนวทฤษฎีวาทกรรมของฟูโกต์ “วาทกรรม” จึงเป็นกระบวนการหนึ่งของสังคมเกี่ยวกับการสร้างความหมายโดยสังคมทั้งหลายมีแนวโน้มที่จะเชื่อมหรือรวมลำดับความคิดและความเชื่อต่างๆ เข้าสู่คำอธิบายโดยสรุปเพื่อความรู้และความเข้าใจโลกขณะเดียวกันวาทกรรมก็ทำหน้าที่

ปิดกั้นมิให้เอกลักษณ์และความหมายของบางอย่างเกิดขึ้น (subjugate) หรือไม่ก็ทำให้เอกลักษณ์และความหมายของบางสิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคมเลื่อนหายไปพร้อมๆ กันด้วย

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (2546: 51) กล่าวว่า วาทกรรมเป็นการผลิตความหมายเกี่ยวกับความจริงต่างๆ ที่รวมถึงการผลิตชุดของความรู้ กฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติทางสังคม การมีสถาบันทางสังคมและการปฏิบัติการทางสังคมที่สืบเนื่องมาจากความรู้นั้น วาทกรรมเป็นอำนาจที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการนิยามตนเองตามความรู้ที่ถูกผลิตออกมา เป็นกระบวนการทางประวัติศาสตร์สังคมที่สถาปนา “อาณาจักรแห่งความจริง” (Regime of truth) ชุดหนึ่งขึ้นมาและความจริงนั้นจะถูกนำไปสู่ปฏิบัติการทางสังคมทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2542: 3-4) กล่าวถึงวาทกรรมในความหมายเดียวกับฟูโกไว้ว่า วาทกรรมหมายถึง ระบบและกระบวนการในการสร้าง ผลิตเอกลักษณ์ และความหมายให้กับสรรพสิ่งต่างๆ ในสังคมรอบตัวเรา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนี้วาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับทางสังคมในวงกว้างจนกลายเป็น “วาทกรรมหลัก” (dominant discourse) หรือที่ฟูโกเรียกว่า “episteme” อย่างไรก็ตามฟูโกไม่เห็นด้วยกับการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดเรื่อง “วาทกรรมหลัก” เพราะทำให้มองไม่เห็นถึงความสลับซับซ้อนของการต่อสู้ระหว่างวาทกรรม และอาจทำให้เข้าใจผิดว่ามีการแบ่งแยกกันเด็ดขาดระหว่างวาทกรรมหลักกับวาทกรรมรอง โดยให้วาทกรรมหลักมีอำนาจสมบูรณ์เด็ดขาด เพราะแท้ที่จริงแล้วมีความสลับซับซ้อนและซับซ้อนกันระหว่างวาทกรรม นอกจากนี้การศึกษาโดยใช้วาทกรรมหลักทำให้ไม่เห็นถึงสิ่งที่ฟูโกมองว่า วาทกรรมคือ “ชุดของส่วนเสี้ยวที่ไม่มีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันแต่ต้องมาอยู่รวมกัน และอยู่รวมกันมิใช่ในฐานะที่เป็นเอกภาพหรือมีความมั่นคง แต่ในฐานะที่เป็นชุดของวาทกรรมที่มีความแตกต่างและหลากหลาย และต่างก็มียุทธศาสตร์เฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกันในการมาอยู่รวมกัน” ขณะเดียวกันวาทกรรมก็ทำหน้าที่ปิดกั้นมิให้เอกลักษณ์และความหมายของบางอย่างเกิดขึ้น (subjugate) หรือไม่ก็ทำให้เอกลักษณ์และความหมายของบางสิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคมเลื่อนหายไปพร้อมๆ กันด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับนิจภาพ

จากวิทยานิพนธ์ “แนวคิดนิจภาพของปีแอร์ บูร์ดิเยอ กับทฤษฎีทางมานุษยวิทยา” (2548) และ บทความ “พิจารณาแนวความคิด habitus ของ Pierre Bourdieu ในฐานะตัวกำหนดการกระทำ” (2549) ของ สุณีย์ ประสงค์บัณฑิต สามารถสรุปแนวคิดเกี่ยวกับนิจภาพ ได้ดังนี้

ในทางมานุษยวิทยามีตัวกำหนดการกระทำอยู่หลายอย่าง กลุ่มโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-functionalism) ตัวกำหนดนั้นอยู่ที่สังคม เดอร์ไคม์ (สุภางศ์ จันทวานิช 2552: 37-39) เชื่อในการมีตัวตนของสังคมและเป็นสิ่งที่คอยกดบังคับมนุษย์ไว้ เขาได้เสนอแนวคิดเรื่องข้อเท็จจริงทางสังคม (social fact) ที่ว่า กฎเกณฑ์ความประพฤติทั่วไปเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวมนุษย์ และเป็นสิ่งที่มีอำนาจกดบังคับหรือควบคุมการกระทำของเราให้กระทำตามโดยไม่รู้ตัว จากการเป็นสมาชิกของสังคม จากการเรียนรู้ได้รับการอบรมจากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ศาสนา และสังคม หรือที่เรียกว่า สำนึกร่วม (conscience collective)

ส่วนสำนักคิดโครงสร้างนิยม (Structuralism) โคลด เลวี-สตราส์ (Claude Levi-Strauss) มองว่าสิ่งต่างๆ ที่ดำรงอยู่ต่างก็ต้องต้องมีโครงสร้างชุดหนึ่งกำกับหรือกำหนดให้เป็นอยู่อย่างที่เป็นอยู่ โดยโครงสร้างนี้เกิดจากโครงสร้างทางภาษาที่อยู่ในระดับจิตไร้สำนึก และคอยกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร 2545: 44-45) ขณะมาร์กซิสม์ มองว่าเศรษฐกิจนั้นสามารถกำหนดตัวแปรอื่นๆ ที่ไม่ใช่เศรษฐกิจได้ รวมถึงความคิดและการกระทำของมนุษย์ (กาญจนา แก้วเทพ 2529: 26) สำหรับ ฮาโรล การ์ฟิงเกล ในกลุ่มแนวทางการศึกษาแบบชาติพันธุ์วิทยา (Ethnomethodology) มองว่า โครงสร้างทางสังคมเป็นผลผลิตจากกิจกรรมของสมาชิกในสังคม กล่าวคือ คนใช้โครงสร้างทางสังคมเพื่อบรรลุเป้าหมายของตนเอง อย่างไรก็ตาม นักชาติพันธุ์วิทยาก็เน้น “ความเป็นสมาชิกของกลุ่ม” (membership) ที่มองว่า ปัจเจกในฐานะสมาชิกของกลุ่ม และสำนึกของความเป็นสมาชิกของกลุ่มนี้เองที่กำหนดการกระทำของสมาชิกในสังคมโดยรวม (สุณีย์ ประสงค์บัณฑิต 2548: 42- 45)

จากทัศนะของบูร์ดิเยอแล้วเรามองว่าทฤษฎีเหล่านี้มีความเหมือนกันอยู่ประการหนึ่ง คือ ทฤษฎีเหล่านั้น มองว่ามนุษย์ถูกกำหนดจากตัวกำหนดอะไรบาง

อย่างโดยสิ้นเชิง ในฐานะผู้ถูกกระทำ (passive) โดยไม่มีโอกาสได้แสดงบทบาทเป็นผู้กระทำ (active) เลย สำหรับบูร์ดิเยอแล้วเขาไม่ได้พิจารณามนุษย์ในฐานะที่เป็นเพียงปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่พิจารณาในฐานะที่เป็นกลุ่มด้วย โดยมนุษย์นั้นมีทั้งส่วนที่เป็นอิสระและส่วนที่ถูกจำกัด มนุษย์เป็นได้ทั้งผู้ถูกกำหนดจากโครงสร้าง แต่ขณะเดียวกันบางครั้งมนุษย์ก็สามารถกำหนดโครงสร้างได้เช่นกัน (สูนีย์ ประสงค์บัณฑิต 2549:1-3)

มโนทัศน์หรือแนวคิดเกี่ยวกับนิจภาพ (Habitus) เป็นแนวคิดที่สำคัญในทฤษฎีการปฏิบัติ (Theory of Practice) ของปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) คำว่า นิจภาพ (Habitus) เป็นคำที่บูร์ดิเยอนำมาจากภาษาละติน เพื่อบอกถึงตัวแบบชนิดหนึ่งที่เป็นโครงสร้างอยู่ในคน บูร์ดิเยอ ให้นิยามคำว่า นิจภาพไว้ว่า

“นิจภาพ เป็นระบบความโน้มเอียงที่คงทนยาวนาน สามารถปรับเปลี่ยนได้ โดยที่ยังรักษาโครงสร้างเดิมเอาไว้ เป็นทั้งโครงสร้างที่ถูกสร้างขึ้น และเป็นเงื่อนไขล่วงหน้าในการทำหน้าที่เป็นผู้วางโครงสร้าง กล่าวคือ เหมือนเป็นหลักแห่งการก่อกำเนิดและวางโครงสร้างให้แก่การปฏิบัติและการสร้างภาพแทนความจริง ซึ่งอาจ “ถูกทำให้เป็นกฎ” และเป็น “ผู้วางกฎ” อย่างเป็นวัตถุดิบ โดยไม่ได้เป็นผลมาจากการยอมจำนนต่อกฎเกณฑ์ใดๆ สามารถปรับตัวไปตามจุดมุ่งหมายของตัวมันเองได้อย่างเป็นวัตถุดิบ โดยปราศจากการคาดคะเนในการมุ่งไปสู่จุดสิ้นสุดอย่างรู้สำนึก หรือปราศจากการแสดงออกซึ่งการควบคุมให้ทำงานเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย” (Bourdieu 1977 อ้างอิงจาก สูนีย์ ประสงค์บัณฑิต 2548:45)

จากการนิยามความหมายของนิจภาพข้างต้น สูนีย์ ประสงค์บัณฑิต (2548:46) ได้สรุปคุณสมบัติของนิจภาพ ไว้ 6 ประการ คือ

1. นิจภาพเป็นสิ่งที่แสดงผลของการกระทำที่เป็นระเบียบ (disposition) วิธีแห่งการเป็นอยู่ (way of being) สภาวะนิสัยความเคยชินของร่างกาย และเป็นเงื่อนไขล่วงหน้า (predisposition) แนวโน้ม (tendency) ศักยภาพ (propensity) หรือความโน้มเอียง (inclination)

2. นิจภาพ เป็นโครงสร้างอย่างหนึ่ง แต่เป็นโครงสร้างที่เปลี่ยนแปลงได้ หากแต่ยังรักษาโครงสร้างเดิมไว้ กล่าวคือ นิจภาพนั้นเป็นโครงสร้างที่ยืดหยุ่นได้ โดยที่ภายในนิจภาพนั้นมีทั้งสิ่งที่อยู่ในระดับผิว และสิ่งที่ค้อยู่กับพื้นผิวเหล่านั้นที่อยู่ในระดับลึก

3. นิภาพ เป็นสิ่งที่คอยกำกับการกระทำและการรับรู้ความจริงของมนุษย์

4. นิภาพ เป็นทั้งผู้สร้างและผู้ถูกสร้าง และเป็นทั้งผู้วางกฎเกณฑ์และเป็นผู้ถูกทำให้เป็นกฎเกณฑ์

5. นิภาพ นั้นมีความสัมพันธ์กับความไม่สำนึก (unconscious)

6. นิภาพ สัมพันธ์อยู่ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและกลุ่มหรือชนชั้น กล่าวคือ คนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันจะมีการกระทำ วิธีการ อารมณ์ความรู้สึก และทัศนคติที่คล้ายคลึงกันโดยไม่จำเป็นต้องบีบบังคับหรือทำข้อตกลงร่วมกันไว้ก่อน

จากข้อสรุปดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับคำนิยามในวิทยานิพนธ์บทความ “L’economie des biens symboliques” (เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์) ของปีแยร์ บูร์ดิเยอ : บทแปลและบทวิเคราะห์หมโนทัศน์ทางสังคมวิทยา) ของ ชนิดา เสงี่ยมไพศาลสุข (2548: 144) ที่กล่าวถึง นิภาพ หรือที่ผู้แปลใช้คำว่า “นิภาพ” ว่าหมายถึง

“ระบบของความโน้มเอียงต่างๆ ที่กำหนดทิศทางหรือขอบเขตการกระทำของบุคคล ลักษณะที่กำหนดการกระทำนี้ทำให้นิภาพมีคุณสมบัติของโครงสร้าง โดยเป็นโครงสร้างที่มีลักษณะยืดหยุ่นด้วยว่าเป็นการกำหนด “ขอบเขต” ของการกระทำให้การกระทำมีความโน้มเอียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ได้เป็นการกำหนดการกระทำโดยตรง นอกจากนี้ยังเป็นโครงสร้างที่มีได้มีบทบาทเป็นผู้สร้างการกระทำแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นด้วย โดยผ่านกระบวนการการหล่อหลอมทางสังคมตั้งแต่ในช่วงแรกของชีวิต ที่ปลูกฝังค่านิยมและวิธีคิดต่างๆ รวมถึงระบบการจัดการกับร่างกายลงไปในตัวบุคคล ส่งผลให้บุคคลปฏิบัติกรต่างๆ โดยอยู่ในกรอบของความโน้มเอียงเหล่านั้น และเมื่อมีการปฏิบัติซ้ำๆ เป็นวัตรปฏิบัติผ่านกาลเวลา ความโน้มเอียงดังกล่าวก็จะเกิดการฝังลึกเข้าไปอีกจนกระทั่งไม่อาจสำนึกได้ ทำให้การปฏิบัติต่างๆ ของบุคคลเป็นไปโดยอัตโนมัติและสอดคล้องกันราวกับว่าเป็นไปตามกฎอย่างใดอย่างหนึ่ง”

กล่าวได้ว่า นิภาพ เป็นโครงสร้างที่มีการทำงานที่เป็นระบบแต่มีความยืดหยุ่นและเป็นโครงสร้างที่อยู่ในตัวคนเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทั้งกับคนอื่นหรือสิ่งที่อยู่รอบตัว เพราะฉะนั้นนิภาพจึงเกิดขึ้นมาจากโครงสร้างทางสังคมที่อยู่ภายนอกตัวมนุษย์ อย่างไรก็ตามนิภาพก็ไม่ได้เกิดขึ้นจากสังคมเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เป็นการผสมผสานกันระหว่างสังคมภายนอกกับธรรมชาติภายในมนุษย์เอง บุรดิเยอให้ความสำคัญกับร่างกายมนุษย์ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้การกระทำ โดยกล่าวถึง “การหลอมรวมเข้ามาเป็นส่วนของร่างกาย” (embodiment) โดยยกตัวอย่างการที่เด็กเลียนแบบกริยาอาการของผู้ใหญ่ซ้ำๆ ทุกวันอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานจนทำให้โครงสร้างการปฏิบัติซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกนั้นเข้าไปอยู่ภายในร่างกาย นอกจากนี้ สิ่งที่สิ่งสมอยู่ในโครงสร้างนิภาพอาจเรียกได้ว่าเป็นทักษะความชำนาญอย่างหนึ่งที่เกิดมาจากการเรียนรู้ทางร่างกายโดยใช้เวลาปมเพาะมาเป็นเวลานาน และเป็นสิ่งที่ถูกฝังแน่นอยู่ในตัวคนจนกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ความโน้มเอียงทางอุปนิสัย” (disposition) ซึ่งปรากฏให้เห็นในรูปของ อารมณ์ความรู้สึก ความเชื่อ ความศรัทธา และการแสดงออกให้เห็นผ่านอาภักิริยาต่างๆ ในทางกายภาพ เช่น น้ำเสียง แววตา กริยาในการหยิบจับสิ่งของ การยืน การเดิน และการกิน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในทางด้านกายภาพและด้านสถานภาพทางสังคมแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ดังนั้นแต่ละคนจึงมีการรับรู้หรือมีโอกาสในการรับรู้และเรียนรู้ได้ไม่เหมือนกัน ฉะนั้นแต่ละคนก็มีนิภาพเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกัน แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าแต่ละคนจะมีนิภาพที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เพราะถึงอย่างใดคนที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมเดียวกันก็จะมีนิภาพที่คล้ายกันอยู่นั่นเอง (สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต 2548:47-48)

จากงานวิจัยของบุรดิเยอซึ่งเข้าไปศึกษาชีวิตของชาวคาบิล (สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต 2548:50) กล่าวว่านิภาพนั้นมีทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับชนชั้น

นิภาพในระดับปัจเจกบุคคล

นิภาพในระดับปัจเจกบุคคลนั้นเกิดขึ้นจากการที่คนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน รวมถึงปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและปรากฏการณ์ทางสังคม โดยนิภาพนั้น

เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ในวัยเด็กจากครอบครัวที่เด็กถือกำเนิดและเติบโต อาทิ ปกิริยาต่างๆ ที่เด็กฯ เรียนรู้ทั้งจากในบ้าน เช่น การใช้ข้าวของในบ้าน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และญาติพี่น้อง และเรียนรู้จากนอกบ้าน อาทิ การเล่นเกม และการทำพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ และการเลียนแบบการกระทำของบุคคลอื่น จนกระทั่งความรู้อยู่ๆ หลอมรวมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายและเปลี่ยนไปเป็นความโน้มเอียงด้านอุปนิสัยที่ยั่งยืน อีกทั้งเป็นลักษณะนิสัยเฉพาะบุคคลทั้งทางกายภาพ เช่น การยืน การพูดจา การแสดงออกที่แยกระหว่างผู้ชายและผู้หญิง และด้านนามธรรม เช่น ความรู้สึก ความคิด เป็นต้น นอกจากนี้ในสังคมของชาวคาบิล ลูกชายคนโตและลูกชายคนรองได้ถูกกำหนดบทบาทหน้าที่ไว้แล้ว อย่างไรก็ตาม คนก็ไม่ได้ถูกกำหนดโดยสังคมเพียงอย่างเดียว แต่ยังถูกกำหนดโดยความรู้สึกของตนเองอีกด้วย และกล่าวได้ว่า อารมณ์ความรู้สึกอาจมีอิทธิพลเหนือการกระทำของคนมากกว่าโครงสร้างภายนอกด้วยซ้ำ ดังนั้นเมื่ออารมณ์ความรู้สึกเป็นสิ่งที่มิมีอิทธิพลต่อคน บุรุษิเยอเรียกสิ่งที่เป็นกลไกขับเคลื่อนการทำงานของอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งเป็นกลไกหรือระบบกึ่งสังคมกึ่งธรรมชาตินี้ว่า “นิจภาพ” ซึ่งเป็นเสมือนกับระบบหรือโครงสร้างที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ หากแต่อาจเป็นการผสมกันระหว่างสังคมและธรรมชาติหรือสังคมกับการปฏิบัติของคน เช่น สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่ให้กับลูกแต่ละคนที่จะต้องปฏิบัติตามและแสดงไปตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง การทำตามบทบาทที่ถูกกำหนดมา จึงกลายเป็นโครงสร้างอย่างหนึ่งในตัวลูกแต่ละคน

นิจภาพในระดับกลุ่มทางสังคม

นิจภาพนั้นไม่ได้มีอยู่แค่เพียงระดับปัจเจกเท่านั้นแต่ยังสัมพันธ์กับกลุ่มทางสังคมของกลุ่มด้วย ทั้งนี้เพราะปัจเจกบุคคลก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยเห็นได้จากตำแหน่งหรือสถานภาพทั้งที่ได้มาโดยกำเนิดและได้มาภายหลัง จากการศึกษากิจกรรมในรอบปีของชาวนาใน Kabylia ทำให้ได้ข้อสรุปลักษณะของนิจภาพในระดับกลุ่มของสังคมได้ว่า ในสังคมนั้นจะมีกฎเกณฑ์บางอย่างที่คนในสังคมจะต้องทำตามอย่างถูกต้องและพร้อมเพรียงกัน อย่างไรก็ตามการปฏิบัตินั้น

ก็อาจมีการคลาดเคลื่อนไปจากกฎเกณฑ์บ้าง กล่าวคือ สมาชิกในกลุ่มสังคมอาจทำผิดกฎย่อยแต่การปฏิบัตินั้นก็ไม่ใช่เบี่ยงเบนหรือฝ่าฝืนกฎในระดับใหญ่ แสดงให้เห็นว่าแม้ว่ากฎเกณฑ์ของสังคมจะมีอิทธิพลต่อคนในสังคม แต่คนก็ยังมิมีอิสระในการกระทำอยู่บ้าง เปรียบเสมือนการเล่นเกมที่ผู้เล่นมีอิสระในการเล่นแต่ต้องอยู่ภายใต้กติกา และในมุขกลับกันคนในสังคมก็ต้องรู้กติกาว่าอะไรที่ทำได้และทำไม่ได้

นิภาพในระดับชนชั้น

บูร์ดิเยอ พยายามแสดงให้เห็นว่า รสนิยมนั้นไม่ใช่ธรรมชาติโดยกำเนิดของคนในแต่ละชนชั้น และขณะเดียวกันก็ไม่ใช่สิ่งที่เกิดจากการอบรมขัดเกลาที่เกิดจากสำนึก (conscious) แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่รสนิยมนั้นเกิดจากสภาพเงื่อนไขในการดำเนินชีวิตและเงื่อนไขการดำรงชีวิตของชนชั้นที่ถูกทำให้เสมือนเป็นธรรมชาติที่อยู่ในร่างกายมนุษย์ ผ่านการทำงานของนิภาพ ซึ่งคอยกำกับการกระทำของมนุษย์ทำให้รสนิยมผลิตซ้ำวิถีชีวิตและความเป็นชนชั้นนั้นๆ ต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2550:56-61) ได้ศึกษาชุมชนศิระะโศกและได้ประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐศาสตร์แห่งการให้ (Economics of Giving) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์จากเรื่องของศีลไปสู่ ทาน (การให้) และแนวคิดเศรษฐศาสตร์บุญนิยม แนวคิดเศรษฐศาสตร์แห่งการให้ซึ่งผู้เขียนได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากการงานของ S-C Kolm (1982,1984) โดยกนกศักดิ์ได้นำแนวคิดเศรษฐศาสตร์แห่งการให้มาประยุกต์เข้ากับแนวคิดเรื่อง “ทาน” ซึ่งการให้ การบริจาค และการเสียสละ ในทางพุทธศาสนา โดย “ทาน” นั้นสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับเรื่อง “ศีล” เพราะการให้นั้นจะทำให้ผู้ให้ตระหนักถึงความไม่เห็นแก่ตัวและมุ่งไปสู่ความสันโดษ โดยการให้นี้จะต้องทำผ่านการปฏิบัติศีลเพื่อลดกิเลส ดังนั้นอาจกล่าวสรุปได้ดังนี้ ชั้นที่หนึ่งศีลนำไปสู่การให้ทานซึ่งเป็นลำดับต่อไป ซึ่งเป็นการส่งเสริมบุญตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบบุญนิยม และนำไปสู่การดับทุกข์และนิพพานตามลำดับ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าชาวอโศกเริ่มต้นการปฏิรูปพุทธศาสนาจากการปฏิบัติธรรมด้านศีล สมณะโพธิรักษ์ได้นำหลักการ “สาธารณะโกติ” หรือ “สาธารณิยม” ซึ่งเป็นหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งในการอยู่ร่วมกันมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตของชุมชนชาวอโศก คือ เป็นระบบของการกินใช้ร่วมกัน ทำมาหาได้ก็เอามาไว้ที่ส่วนกลาง ให้กินส่วนกลางร่วมกัน ไม่เอาสะสมเป็นของตนเอง โดยมีหลักประกันในเรื่องปัจจัยสี่ภายในชุมชนเป็นเครื่องรองรับการปฏิบัติศีลในชุมชนให้เกิดขึ้นได้ โดยเชื่อมโยงโลกโลเกียะ (การหันหาโลก) และโลกุตระ (การสละโลก) เข้าด้วยกัน เพื่อไม่ให้เกิดการปฏิบัติธรรมนั้นแปลกแยกจากชีวิตปกติในสังคม ด้วยการปฏิบัติศีลอย่างเคร่งครัดเพื่อขัดเกลากจิตใจตนเองและสมาชิกในชุมชนให้พ้นจากกิเลสบรรลु การพ้นทุกข์หรือการนิพพาน นอกจากนั้นการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่กลุ่มทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและสร้างประโยชน์ได้มากขึ้น

การปฏิบัติศีลอย่างเคร่งครัดของชาวอโศกเกิดขึ้นโดยการร่วมแรงกายและสมองในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิต ยิ่งไปกว่านั้นคือ สมาชิกภายในชุมชนยังต้องมีส่วนสำคัญในการผลักดันสมาชิกชุมชนคนอื่นๆ ในการฝึกฝนและขัดเกลากจิตใจตนเองด้านศีล หรือที่เรียกว่ากระบวนการของ “หมู่กลุ่ม” และถือว่าเป็นการให้ทานรูปแบบหนึ่งด้วย เพราะสำหรับชาวอโศกแล้วการรักษาศีลเป็นวิธีการทำบุญซึ่งมีความสำคัญมากอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ชุมชนอโศกไม่ได้มีจุดมุ่งหมายแค่เพียงการสร้างปัจเจกบุคคลที่มีศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังต้องการสร้างชุมชนของชาวอโศกเองให้เป็นชุมชนที่มีศีลธรรมอีกด้วย โดยมีข้อสังเกตคือ ชุมชนแบบชาวอโศกนี้สามารถเกิดขึ้นได้จริง เนื่องจากไม่ต้องอาศัยการพึ่งพาปัจจัยสี่จากภายนอกดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อีกทั้งภายในชุมชนยังต้องมีกลไกในการพัฒนาศักยภาพขั้นพื้นฐานในการผลิตซ้ำอุดมการณ์ใหม่ (a modern counter-ideology) เพื่อต่อต้านอุดมการณ์เก่าได้เป็นอย่างดี

หลังจากการฝึกฝนและขัดเกลากจิตใจภายในชุมชนผ่านชีวิตทางวัตถุจนถึงขั้นเหลือกินเหลือใช้แล้ว ก็จะเกิดกิจกรรมที่เรียกว่า “ธุรกิจชุมชน” เพื่อส่งเสริมการทำธุรกิจการค้าของสมาชิกในชุมชนชาวอโศกกับสังคมภายนอก การเปิดร้านจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคเป็นกลอุบายที่สำคัญในการขจัดกิเลสของชาวอโศกอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการไม่คิดกำไรเกินควร แต่นั่นที่หลักการสำคัญคือ “กำไรอะไรียะ” กล่าวคือ มองว่าการขาดทุนคือ “กำไร”

Heikkila-Horn (อ้างอิงจาก กนกศักดิ์ แก้วเทพ) ได้สรุปเปรียบเทียบหลักการและวิธีการปฏิบัติที่สำคัญของแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบ “บุญนิยม” กับ “ทุนนิยม” ไว้ดังนี้

1. ทุนนิยม เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไม่รู้จบ บุญนิยม เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจพอประมาณบนพื้นฐานทางศาสนา
2. วัตถุประสงค์ของทุนนิยมคือ ความร่ำรวยทางวัตถุ ขณะที่บุญนิยม เน้นความร่ำรวยทางจิตวิญญาณ
3. ทุนนิยมมุ่งหวัง ความร่ำรวยทางวัตถุ ตำแหน่งทางโลก เกียรติยศชื่อเสียงและความสำคัญทางโลกีย์ แต่บุญนิยมมีความเป็นอิสระจากความมุ่งหวังทั้งหลายที่กล่าวมาในแนวคิดแบบทุนนิยม
4. ขณะที่ทุนนิยมมุ่งแสวงหาจุดมุ่งหมายสูงสุดที่การยึดติดกับความร่ำรวยทางวัตถุ ในทางกลับกันบุญนิยมมีจุดมุ่งหมายสูงสุดที่การไม่ยึดติดกับสิ่งนี้
5. ลักษณะของทุนนิยมคือ ใหญ่ มากขึ้น หูเหรา แข่งขัน และเห็นแก่ประโยชน์ตน บุญนิยม มีลักษณะเล็ก ลดลง เรียบง่าย มากแล้วพอ และเอื้อเพื่อ
6. กิจกรรมของทุนนิยมคือ ทำงานน้อยลง เอามาก บริหาร และควบคุม ส่วนบุญนิยมทำงานมากขึ้น เอาแต่น้อย ทำด้วยมือ และมีส่วนร่วม
7. ผลที่เกิดต่อสิ่งแวดล้อมในระบบทุนนิยมคือ มลภาวะทำลายสมดุลย์ของธรรมชาติ ขณะที่บุญนิยมเน้นที่การปกป้องระบบนิเวศน์

พจน์ โชคสวัสดิ์ไพศาล (2545:133 และ135) ทำการศึกษา “กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มสันติอโศก” วิทยานิพนธ์นี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต และการสนทนา เพื่อทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเครือข่ายของกลุ่มสันติอโศกในภาพรวม และตอบคำถามการวิจัยสองข้อ คือ กลุ่มสันติอโศกมีกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการสร้างและการธำรงรักษาเครือข่ายอย่างไร และกลุ่มสันติอโศกมีกลยุทธ์การสื่อสารในการนำเสนออัตลักษณ์ของกลุ่มสู่สาธารณชนอย่างไร

จากการวิจัยพบว่า ชาวอโศกมีการประกอบธุรกิจการค้าระบบบุญนิยม ทั้งการค้าปลีกและการค้าส่ง รวมทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชาวอโศกในราคาถูก ร้านค้าตามแนวคิดระบบบุญนิยมของชาวอโศก และผลิตภัณฑ์ชาวอโศกที่เน้นคุณภาพ การรักษาสิ่งแวดล้อม และจำหน่ายราคาถูกกว่าท้องตลาดนั้น เป็นอัตลักษณ์ระดับกลุ่ม ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้สาธารณชนทั่วไปรับรู้และรู้จักกลุ่มสันติอโศก นอกจากนั้น กลยุทธ์การสื่อสารในการนำเสนออัตลักษณ์ของกลุ่มสันติอโศกสู่สาธารณชนนั้น กลุ่มสันติอโศกมีกลยุทธ์ในการนำเสนออัตลักษณ์สู่สาธารณชน 5 แนวทางคือ (1) มีการกำหนดเป้าหมายของกลุ่มสันติอโศกที่ชัดเจน (2) การนำเสนอวิธีการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของชาวอโศกผ่านสื่อบุคคล (3) การตั้งชื่อของชาวอโศกที่เน้นความเป็นธรรมชาติและความเป็นไทย (4) การผลิตสินค้าและร้านค้าตามแนวความคิดพาณิश्यะระบบบุญนิยม และ (5) การนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ของกลุ่มสันติอโศกผ่านสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อมวลชน

วิธีการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์ได้แก่ สมณะ นักบวชหญิง ผู้นำชุมชน และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนราชธานี ในการเก็บรวบรวมข้อมูล นั้นได้จากการเก็บข้อมูลจากภาคปฏิบัติจริงของวาทกรรม เพื่อศึกษาถึงอุดมการณ์บุญนิยมที่ถูกถ่ายทอดและกล่อมเกลามาภาษาในการกำหนดแนวทางและวิถีชีวิตในชุมชนราชธานีอโศก การเก็บข้อมูลจึงใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยมีแนวคำถามที่สามารถทำให้เข้าถึงข้อมูลได้อย่างครอบคลุม รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากห้องสมุดต่างๆ ภายในประเทศ ข้อมูลที่ได้จากการเก็บ จะถูกรวบรวมไว้เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดกลุ่มแยกประเภทคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรม “บุญนิยม” และทำการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติของวาทกรรมตามแนวคิดนิภาพในระบับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมต่อไป

ผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนราชธานีอโศก ต. บุ่งใหม่ อ. วารินชำราบ และชุมชนราชธานีอโศกในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และการค้นคว้าจากเอกสาร วารสาร หนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต สามารถจัดแบ่งกลุ่ม ประเภทคำศัพท์วาทกรรม “บุญนิยม” ได้สามกลุ่ม คือ (1) คำศัพท์เกี่ยวกับแนวความคิดหลักของวาทกรรม “บุญนิยม” (2) คำศัพท์ด้านเศรษฐกิจ และ (3) คำศัพท์ด้านสังคม อย่างไรก็ตาม จากการแบ่งประเภทของคำศัพท์พบว่า คำศัพท์บางคำหรือบางแนวความคิดหลักของวาทกรรม “บุญนิยม” ก็สามารถจัดแบ่งประเภทได้ทั้งที่เป็นคำศัพท์ที่เกี่ยวกับแนวความคิดหลักและคำศัพท์เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นในกรณีที่เกิดการทับซ้อนกันดังกล่าวผู้ศึกษาจะเน้นการอธิบายกรอบแนวคิดที่กลุ่มคำศัพท์แนวคิดหลักเป็นสำคัญ

1. กลุ่มคำศัพท์แนวความคิดหลัก

แนวความคิดหลักของวาทกรรม “บุญนิยม” ซึ่งสันติอโศกเน้นมีสองแนวคิดคือ

(1) แนวคิดเรื่อง สาธารณโภคี และ (2) แนวคิดเรื่องบุญญาวุธ

ตารางที่ 1 สรุปคำศัพท์เกี่ยวกับแนวความคิดหลัก ของบุญนิยม เปรียบเทียบกับทุนนิยม

ทุนนิยม	บุญนิยม
(1) บริโภคนิยม เป็นปัจเจกบุคคล ต่างหาทรัพย์สินและเงินทองให้ได้มากที่สุดเพื่อสะสมไว้สำหรับการบริโภค	(1) สาธารณะโภคี ร่วมกันหาและใช้ร่วมกัน กินน้อยใช้น้อย ส่วนที่เหลือให้ช่วยเหลือสังคม และไม่สะสมวัตถุทรัพย์สินไว้เป็นของตน
(2) กู้ยืม/เงินกู้/เงินหนี้ เป็นการขอยืมที่ต้องชำระดอกเบี้ย เพื่อนำเงินไปซื้อสิ่งของตอบสนองความสุขทางโลก	(2) เกื้อ/เงินเกื้อ/เงินหนุน เป็นเงินเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูล อุดหนุนจนเจือกันแบบไม่มีดอกเบี้ย
(3) ผากเงินออมเงิน เพื่อสะสมเงินนั้นไปใช้ในการบำรุงบำเรอความสุขทางโลก	(3) ลงบุญ ออมเงินสำหรับผู้ที่ต้องเก็บเงินบางส่วนไว้ใช้จ่ายจำเป็น และระดมเงินออมดังกล่าวเพื่อสร้างกิจกรรมที่จะทำให้คนทำงานสุจริตในการหาเลี้ยงตนเอง โดยการทำงานนั้นมีลักษณะกล่อมกล่าให้เป็นผู้ที่มีความโลก โกรธ หลง ลดน้อยลง และไม่นำไปใช้เพื่อเสริมสร้างระบบอันฉ้อฉล ที่ปลูกเจ้าให้คนเกิดความโลก โกรธ หลง มากขึ้น
(4) เงินผาก การระดมเงินจากประชาชนแบบมีดอกเบี้ย เพื่อนำไปใช้ในปล่อยเงินกู้ในการดำเนินธุรกิจ โดยไม่ได้พิจารณาว่าเงินที่ปล่อยกู้นั้นจะถูกนำไปใช้ในการดำเนินธุรกิจที่ขัดกับศีลธรรม จรรยา หรือไม่	(4) กองบุญสวัสดิการ ระบบระดมเงินจากบุญพิธีกรรมมาฝากรวมกันโดยที่ไม่มีเงินปันผลหรือดอกเบี้ยให้ (4.1) กลุ่มสังฆะจอมทรัพย์ เป็นการระดมเงินฝากกรมของบุญพิธีกรรมเช่นกัน แต่มีเงินปันผลให้แต่จำนวนไม่มาก เงินผากทั้งสองประเภทนี้จะไม่นำไปใช้เพื่อกิจกรรมส่งเสริมการเอารัดเอาเปรียบและส่งเสริมกิเลสในทางโลก
(5) ดอกเบี้ย เป็นผลตอบแทนในรูปของเงินที่ธนาคารจ่ายให้แก่ผู้ฝากเงิน	(5) ดอกบุญ การที่ไม่ได้รับดอกเบี้ยเปรียบเสมือนได้ผลตอบแทนตัวเองเป็นดอกบุญให้ส่วนกลาง
(6) โลภียชน คนที่มักเลสราคะ	(6) อาริยชน มีลักษณะคือ 1. คนที่ลดโลก โกรธ หลง 2. เป็นคนเรียบง่าย บำรุงง่าย 3. มักน้อย ก้าวาน 4. ใจพอสันโดษ 5. ขัดเกลากายวาจาใจจริง ๆ 6. มีศีลสูงขึ้นเคร่งขึ้นได้ 7. มีากหนาเลื่อมใส 8. ไม่สะสม 9. มีความพากเพียรอยู่เสมอ
(7) เจริญแบบโลกีย์ หลงวิ่งเข้าไปสู่ทุกข์ร้อนวันวาย	(7) เจริญแบบอาริยะ เดินทางไปสู่สุขสงบสันติเรียบง่าย
(8.1) การบริโภคเนื้อสัตว์ (8.2) ระบบกลไกตลาด (8.3) เกษตรกรรมใช้สารเคมี (8.4) การสาธารณสุข	(8) บุญญาวุธ (8.1) บุญญาวุธหมายเลข 1: อาหารมังสวิรัติ (8.2) บุญญาวุธหมายเลข 2: ตลาดอาริยะ (8.3) บุญญาวุธหมายเลข 3: กลักรมไร้สารพิษ (8.4) บุญญาวุธหมายเลข 4: สาธารณะสุขบุญนิยม

2. คำศัพท์แนวคิดด้านเศรษฐกิจ

กลุ่มคำศัพท์แนวคิดด้านเศรษฐกิจมีคำศัพท์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจคือ (1) บุญนิยม และ (2) เศรษฐศาสตร์บุญนิยม

ตารางที่ 2 สรุปคำศัพท์เกี่ยวกับแนวความคิดด้าน เศรษฐกิจของบุญนิยมเปรียบเทียบกับทุนนิยม

ทุนนิยม	บุญนิยม
(1) ทุนนิยม/ เศรษฐกิจทุนนิยม (1.1) ทุน เงินหรือทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ตั้งไว้สำหรับดำเนินการเพื่อหาผลประโยชน์ (1.2) รายได้ เงินหรือผลประโยชน์ที่ได้รับ (1.3) กำไร-ขาดทุน ผลที่ได้เกินต้นทุนและได้น้อยกว่าต้นทุน (1.4) ทุนนิยมอุตสาหกรรม ระบบการผลิตแบบขนานใหญ่ที่ใช้เครื่องจักร นายทุนเป็นเจ้าของและผู้ว่าจ้างแรงงาน	(1) บุญนิยม/ เศรษฐกิจบุญนิยม (1.1) บุญ พฤติกรรม คำพูด และจิตใจที่มีการเสียสละออกไปจริง อย่างไม่มีเลศเล่ห์ หรือวิถีโล่งที่จะย้อนกลับมาให้ตนภายหลัง (1.2) บุญกุศล การลดละกิเลส การใช้ชีวิตที่เรียบง่ายในปัจจัย 4 กล้าเสียสละ กล้าจนลง ทั้ง ๆ ที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ เอาส่วนเกินแบ่งแจก เจือจาง เสียสละเพื่อสังคมส่วนรวม (1.3) ทฤษฎีกำไร-ขาดทุนอนุรักษะชน ได้มา เป็นบาป คือขาดทุน เสียไปเป็นบุญ คือกำไร (1.4) อุตสาหกรรมบุญนิยม การส่งเสริมอุตสาหกรรมครอบครัว อุตสาหกรรมหมู่บ้าน อุตสาหกรรมชุมชน ร่วมกันผลิตในลักษณะสังคมที่เป็นเครือข่าย เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อีกทั้งการทำอุตสาหกรรมนั้นก็มิใช่เพื่อแสวงหากำไรหรือเพื่อสร้างความร่ำรวยให้กับผู้หนึ่งผู้ใด
(2) เศรษฐศาสตร์ (2.1) การค้าพาณิชย์- การค้าขาย (2.2) การตลาด การสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า เพื่อมุ่งให้เกิดยอดขายและกำไร "โน้ตที่สุด" (2.3) การเงิน จำนวนหรือปริมาณของตัวเงินที่ใช้สนับสนุนการบริหารและการปฏิบัติงานในแต่ละ กิจกรรม มีปริมาณเพียงพอที่จะสามารถทำกิจกรรมสำเร็จตามวัตถุประสงค์และมีระดับคุณภาพ ของงานตามมาตรฐาน	(2) เศรษฐศาสตร์บุญนิยม (2.1) พาณิชยกรรมบุญนิยม/ การค้าบุญนิยม การเสียสละนั้นเป็นรายได้ และการทำการค้านี้จะต้องค้าขายอย่างซื่อสัตย์ จริงใจ (2.2) การตลาดบุญนิยม “ของดี ราคาถูก ซื่อสัตย์ มีน้ำใจ ขายส่งลดเชื้อ” (2.3) การเงินบุญนิยม ระบบการเงินที่เกิดจากจิตวิญญาณของคนมีบุญที่รู้เหตุผล และสมัครใจมาทำร่วมกัน

3. กลุ่มคำศัพท์แนวคิดด้านสังคม

กลุ่มคำศัพท์แนวคิดด้านสังคมมีคำศัพท์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคม คือ (1) การศึกษาบุญนิยม (2) กลิกรรมบุญนิยม (3) การสื่อสารบุญนิยม (4) ศิลปะบุญนิยม (5) การบริหารบุญนิยม 6)วิทยาศาสตร์บุญนิยม (7) การเมืองบุญนิยม และ(8) พุทธศาสนาบุญนิยม

ตารางที่ 3 สรุปคำศัพท์เกี่ยวกับแนวความคิดด้านสังคม ของบุญนิยมเปรียบเทียบกับทุนนิยม

ทุนนิยม	บุญนิยม
(1) การศึกษา กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสัจธรรมใจความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	(1) การศึกษาบุญนิยม มุ่งหมายให้ผู้ศึกษามีศีลธรรมและคุณธรรมเพิ่มขึ้นและมีค่านิยมในการทำงานหนัก โรงเรียนไม่เก็บค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมใดๆ ครูทุกคนมีความสมัครใจที่จะไม่รับเงินเดือน ถือศีลห้าเป็นขั้นต่ำและละเว้นอบายมุข นักเรียนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบพื้นฐานที่โรงเรียนกำหนด เช่น ถือศีล ๕ ละอบายมุข ทำการตรวจจิตตนเองทุกวัน รับประทานอาหารมังสวิรัต และต้องพักค้างในโรงเรียนหรือบริเวณพุทธสถาน มีปรัชญาการศึกษาร่วมกันคือ “ศีลเด่น เป็นงาน ขาววิชา” โดยมีสัดส่วนการให้คะแนนคือ ศีลเด่น 40% เป็นงาน 35% และ ขาววิชา 25 %

	(1.1) โรงเรียนลัมมสิกขา โรงเรียนสอนระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา (1.2) สัมมาสิกขาลัวยวันชีวิต การศึกษาระดับอุดมศึกษา
(2) เกษตรเชิงพาณิชย์ ทำเกษตรกรรมเพื่อการค้า ใช้สารเคมีและปุ๋ยวิทยาศาสตร์เพื่อเร่งผลผลิต	(2) กลีกรมบุญนิยม ทำกิน มีเหลือ จึงขายหรือแจกจ่าย (2.1) กลีกรมไร่สารพิษ (บุญญาวุธหมายเลข 3)/กลีกรมธรรมชาติบุญนิยมปุ๋ยสะอาด (ปุ๋ยชีวภาพ) ขยะวิทยา และจุลินทรีย์บุญนิยม (2.2) โครงการกูดินฟ้า โครงการมีเป้าหมายส่งเสริมให้กลีกรมทำกลีกรมไร่สารพิษให้มาก ๆ กลีกรมไร่สารพิษ ก็จะมีใช้แต่ปลูกขึ้นมาเพื่อกิน เหลือแล้วขาย การทำให้ได้เงินมา แล้วจบแค่นั้น แต่จะเป็น การทำกลีกรมไร่สารพิษ “แบบครบวงจร” กล่าวคือ มีการผลิต การทำขยะ ให้เป็นปุ๋ย การแปรรูปผลผลิต
(3) การสื่อสาร กระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือข้อคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยกระบวนการสื่อสารจะเริ่มจากผู้ส่งจะส่งข่าวสาร ผ่านช่องทางของข่าวสารไปยังผู้รับ และผู้รับจะถ่ายทอดข่าวสารเป็นการรับรู้ของตน และเป็นข้อมูลย้อนกลับไปสู่ผู้ส่งข่าวสาร	(3) การสื่อสารบุญนิยม การสื่อสารแก่ผู้รับสารให้รู้ความสุขซึ่งได้จากการเสพปุรส กลิ่นเสียง สัมผัส ผ่านทางประสาทสัมผัสและจิตใจนั้นเป็นสภาวะของความมีความสุขพึงพอใจที่มนุษย์สร้างขึ้นและไม่มียั่งยืน (3.1) สถานีโทรทัศน์เพื่อนมนุษย์ (FMTV) ไม่มีการโฆษณาและไม่รับเงินบริจาค (3.2) สื่อสารธรรม บุญนิยม เพื่อมวลมนุษยชาติ ชุมชนวัฒนธรรมบุญนิยมของชาวอโศกและจาก “สถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเพื่อมวลมนุษยชาติ (FMTV)
(4) ศิลปะ กระบวนการของความคิดสร้างสรรค์ การเล่น การแสดงความพึงพอใจ และเป็นการสื่อสาร การให้ข้อมูลด้วยภาพข้อความหมายหรือสัญลักษณ์ลงในงานศิลปะด้วยเสมอ	(4) ศิลปะบุญนิยม การใช้องค์ประกอบศิลป์เพื่อดึงดูดให้ผู้เสพงานศิลปะเกิดความสนใจและเข้าใจถึงเนื้อหาสาระที่แท้จริงหรือนำไปสู่สาระประโยชน์ซึ่งเป็นคุณค่า ที่แท้จริงแก่มนุษย์ผ่านการนำเสนอในรูปแบบต่างๆ (4.1) เพลงอารียะ เป็นเพลงที่ไม่อมเมา
(5) การบริหาร กระบวนการในการทำงานกับคนและทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร เพื่อให้ได้ประโยชน์ในเชิงการแข่งขัน	(5) การบริหารบุญนิยม เคารพผู้อาวุโส และผู้มาก่อน การขับเคลื่อนงานโดยหมู่กลุ่ม
(6) กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม กฎที่สถาบันหรือผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐตราขึ้น หรือที่เกิตขึ้นจากจารีตประเพณีอันเป็นที่ยอมรับนับถือ เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ เพื่อใช้บังคับบุคคลให้ปฏิบัติตาม หรือเพื่อกำหนดระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับรัฐ และมีกระบวนการพิสูจน์ความจริงตามกฎหมาย	(6) กฎหมายบุญนิยม - เน้นการพัฒนาจิตวิญญาณของคนในสังคม ให้เกิดความเกรงกลัวและละอายต่อบาป แม้ไม่มีกฎหมาย ก็ไม่กระทำความผิด และสามารถเป็นคนดีของสังคมได้ ไม่มีการออกกฎหมายมากเพื่อบีบบังคับ เพราะเชื่อว่าถ้ายังมีกฎหมายมากแสดงว่าสังคมเสื่อม หรือหากจะต้องออกกฎหมายก็จะต้องเป็นกฎหมาย หรือหลักเกณฑ์ที่สำคัญไม่เอื้อต่อการทุจริตและฉ้อฉล - กระบวนการยุติธรรมแบบบุญนิยม การทำให้อหิพาทต่าง ๆ ยุติลง ซึ่งจะต้องมีความเข้าใจ ถึงจิตวิญญาณของมนุษย์ ระบบสังคม และพฤติกรรมของสังคม เปิดใจกว้างและเข้าใจสังขารของมนุษย์ได้ตี
(7) วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ว่า เป็นกิจกรรมแสวงหาความรู้ผ่านการสังเกต ธรรมชาติด้วยประสาทสัมผัส ผสมกับการใช้เหตุผลที่เรียกว่า การอุปนัยเพื่อนำไปสู่กฎ	(7) วิทยาศาสตร์บุญนิยม การนำเอาวิทยาศาสตร์ไปใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและมนุษยชาติได้ โดยมีการกล่าวถึงการใช้วิทยาศาสตร์เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตเพื่อการบริโภค ที่ไม่ทำลายระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม
(8) การเมือง	(8) การเมืองบุญนิยม

การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ เป็นเรื่องของการจัดสรรทรัพยากรของรัฐหรือสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม เป็นเรื่องของความขัดแย้ง ทั้งนี้เนื่องจากทรัพยากรของชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด	(8.1) ความสัมพันธ์ระหว่างชาตินิยม การมีความสัมพันธ์กับประเทศอื่นเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่ใช่เพื่อกอปรโยกผลประโยชน์และเน้นการช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองก่อนจะขอรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น (8.2) การเมืองอาริยะ อำนาจอันใหญ่ยิ่ง เป็นของประชาชน โดยให้ประชาชนเลือกตัวแทนของตนเข้าไปใช้อำนาจ ผู้จะไปเป็นผู้แทน จะต้องเป็นคนไม่หลงไม่เป็นทาสลาก ยศสรรเสริญ โลภยศ ผู้เป็นตัวแทน คือ ผู้ขึ้นไปรับใช้ประชาชนโดยตรง ต้องเป็นผู้รับใช้จริงๆ ไม่ใช่ไปเป็นเจ้านาย และไปทำให้ประชาชนเป็นทาส (8.3) ประชาธิปไตยแบบอนุญานิยม/ประชาธิปไตยแบบบาริยะ (8.4) พรรคเพื่อฟ้าดิน ไม่ลงสมัครสส. และไม่รับเงินเดือนในตำแหน่งสส.
(9) พุทธศาสนา หลักคำสอนที่ว่าด้วยการค้นหาตนเอง ด้วยตนเอง โดยที่ตนตั้งอยู่ในกรอบแห่งแนวทางของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วยการไม่ทำความชั่ว ทำแต่ความดีและการชำระใจให้บริสุทธิ์	(9) พุทธศาสนาอนุญานิยม คำสอนทางพุทธศาสนาที่กลมกลืนกับมนุษย์มีความต้องการส่วนเกินในชีวิตลดลง เพิ่มศักยภาพในการสร้างสรรค์ผลผลิตที่เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์มากขึ้น และกระจายผลผลิตส่วนเกินในการบริโภคเผื่อแผ่เป็น “บุญ” ออกไปให้กับคนที่ขาดแคลนมากกว่าในสังคม

คำศัพท์ต่างๆ ที่กล่าวถึงข้างต้นนี้เกิดจากหลักคำสอนของชาวอโศกที่ว่าการทำงานคือการปฏิบัติธรรม ซึ่งหมายความว่า การปฏิบัติธรรมและการดำเนินชีวิตปกติประจำวันนั้นจะต้องกระทำควบคู่กันไปเพื่อสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ไม่ใช่การปลีกตนเองออกจากสังคมเพื่อหาความสงบและปฏิบัติธรรมเพื่อให้บรรลุธรรม จากการให้นิยามแนวทางปฏิบัติธรรมดังกล่าว สมณะโพธิรักษ์ได้ขยายความหลักคำสอนดังกล่าวให้ครอบคลุมการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จนเกิดเป็นระบบที่สมณะโพธิรักษ์เรียกว่าระบบ “บุญนิยม” จากคำศัพท์ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากหนังสือ วารสาร แผ่นพับ และเว็บไซต์ของชาวอโศก พบว่า คำว่า “บุญนิยม” ถูกนำมาใช้อธิบายกิจกรรมต่างๆ ครอบคลุมทุกมิติในการดำเนินชีวิตและกิจกรรมในสังคมของชาวอโศกได้แก่ เศรษฐศาสตร์บุญนิยม การศึกษาบุญนิยม กสิกรรมบุญนิยม สาธารณสุขบุญนิยม สื่อสารบุญนิยม ศิลปะบุญนิยม การบริหารบุญนิยม วิทยาศาสตร์บุญนิยม การเมืองบุญนิยม และพุทธศาสนาบุญนิยม

การสร้างคำว่า “บุญนิยม” ขึ้นนี้นอกจากจะถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการอธิบายการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชาวอโศกตามหลักแนวคิดเรื่องบุญแล้วยังเป็นการสร้างคำว่า “บุญนิยม” ขึ้นเพื่อใช้ตอบโต้และสร้างความเป็นอื่นให้กับวาทกรรม “ทุนนิยม” ดังที่สมณะโพธิรักษ์กล่าวไว้ว่า

“...ที่อาตมาตั้งชื่อวาระบุญนิยม ซึ่งก็คือ พุทธนั้นแหละ ระบบพุทธนี้แหละพยายามตั้งเพื่อที่จะเอาคำว่าบุญนิยมมาเทียบเคียงกับทุนนิยม เขาให้สะตูดุใจคน จะได้นำมาเปรียบ มาเทียบดู เพื่อที่จะได้เห็นได้มาศึกษาวิเคราะห์วิจัยกันดูว่ามันดีมันไม่ดีอย่างไร...” (สมณะโพธิรักษ์ 2550:152)

ชุดของคำศัพท์เหล่านี้เมื่อถูกสร้างขึ้นแล้วก็มีการผลิตซ้ำทั้งในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร รูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ หนังสือ วารสาร แผ่นพับ และเว็บไซต์ของชาวอโศก การผลิตซ้ำวาทกรรม “บุญนิยม” แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรพบได้จากการเทศน์ของสมณะโพธิรักษ์ สมณะ และนักบวชหญิง รายการโทรทัศน์และวิทยุของชาวอโศก การประชุมต่างๆ ของชาวชุมชนราชธานีโสภรวมถึงการประชุมร่วมกับชุมชนอื่นๆ ของชาวอโศก อีกทั้งคำศัพท์ถูกนำไปใช้ในการสนทนาพูดคุยในชีวิตประจำวัน จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมพบว่า ชาวชุมชนราชธานีโสภเข้าใจในความหมายของคำศัพท์ต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำว่า “บุญนิยม” และ “สาธารณโภคี” อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจในนิยามของคำศัพท์บางคำที่ไม่ได้มีการกล่าวถึงบ่อยครั้งหรือไม่ได้มีการเน้นย้ำมาก ก็อาจมีความเข้าใจที่ต่างไปจากที่มีการอธิบายไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บุญนิยม กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมบุญนิยม ที่พบในนโยบายพรรคเพื่อฟ้าดิน

นอกจากนั้นโรงเรียนของชาวชุมชนที่เรียกว่า “สัมมาสิกขาราชธานีโสภ” ก็ถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งกลไกที่สำคัญในการผลิตซ้ำวาทกรรมและอุดมการณ์ “บุญนิยม” ทั้งนี้เพราะแม้โรงเรียนจะสอนเนื้อหาตามที่กระทรวงศึกษากำหนด แต่ก็จะเน้นการสอนและการปฏิบัติตามแนวทาง “บุญนิยม” เช่น นักเรียนจะต้องถือศีลห้า รับประทานมังสวิรัต เครื่องแต่งกายเป็นสีเข้ม เป็นต้น อีกทั้งนักเรียนของสัมมาสิกขาราชธานีโสภยังมีปฏิสัมพันธ์กับคนภายในชุมชนเสมือนญาติมิตร อีกทั้งต้องเข้าฝึกปฏิบัติตามฐานงานต่างๆ ที่มีอยู่จริงภายในชุมชน โดยที่คาดหวังว่านักเรียนที่จบจากโรงเรียนแห่งนี้จะกลับเข้ามาเป็นสมาชิกของชุมชนราชธานีโสภหรือ

ชุมชนอื่นของชาวอโศก หรือหากไม่มีเจตจำนงที่จะอยู่เป็นชาวชุมชนนักเรียน เหล่านี้ก็จะสามารถมี "เกราะ" ในการใช้ชีวิตประจำวันภายในสังคมทุนนิยม

ในส่วนของการปฏิบัติของวาทกรรมผู้วิจัยพบว่า จากคำศัพท์เกี่ยวกับ วาทกรรม "บุญนิยม" ได้แปรไปสู่ภาคปฏิบัติจริงของวาทกรรม "บุญนิยม" ภายใน กลุ่มชุมชนราชธานีอโศกมีนิยามที่สำคัญซึ่งรักษาและผลิตซ้ำวาทกรรมและ อุดมการณ์ "บุญนิยม" คือ

(1) นิยามพระดับปัจเจกบุคคล ประกอบด้วย ลักษณะการบริโภค ได้แก่ การรับประทานอาหารมังสวิรัต ลักษณะการรับประทานของชาวราชธานีอโศก นอกจากการรับประทานอาหารมังสวิรัตแล้ว ยังรวมถึงการรับประทานอาหารตาม ที่ตั้งใจบำเพ็ญไว้ว่าจะรับประทานอาหารวันละหนึ่งหรือสองมื้อ ไม่รับประทาน อาหารจุบจิบไม่เป็นเวลา มีความประมาณในการบริโภคอาหารไม่รับประทาน อาหารมากหรือน้อยเกินไป เน้นการรับประทานอาหารสดจัดหรือไม่จัด รวมถึงการไม่ ดื่มสุรา สูบบุหรี่และใช้ยาเสพติดทุกประเภท แม้แต่การเคี้ยวหมากเพราะถือว่าอยู่ใน ข้อห้ามของศีลข้อที่ห้า สอดคล้องกับหลักคำสอนของสมณะโพธิรักษ์ ที่ว่า "ฝึกกินน้อยลง-ใช้น้อยลง และทำงานให้มากขึ้น" ลักษณะการแต่งกายและรูปลักษณ์ คือ การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสันไม่ฉูดฉาด เช่น สีน้ำเงิน สีเทา เป็นต้น การไว้ผม สั้นทั้งหญิงและชาย และการไม่สวมรองเท้า และการฝึกปฏิบัติธรรมไปพร้อมๆ กับ การทำงาน จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวราชธานีอโศกจะพยายามกำหนดจิตใจให้ จดจ่ออยู่กับการทำงานเสมอ อีกทั้งมีสติรู้ตัวอยู่เสมอถึงอารมณ์และความรู้สึกที่ เข้ามากระทบจิตของตนในขณะที่ทำงาน ในภาคปฏิบัตินี้แม้จะเป็นสิ่งที่ยากต่อการ ปฏิบัติจริงแต่ชาวราชธานีอโศกก็พยายามฝึกฝนและพัฒนาตนเอง

(2) นิยามพระดับสังคม ได้แก่ การทำงานในฐานะงานต่างๆ ภายในชุมชน ที่มีการแบ่งหน้าที่กันทำตามความชำนาญและความสมัครใจ ซึ่งในการทำงานส่วน นั้นนั้นจะไม่ได้รับเงินเดือนแต่อย่างใด เป็นการขัดเกลาจิตใจและการสละออกตาม แนวทางบุญนิยม อีกทั้งเป็นไปตามการปฏิบัติตามแนวทาง "สาธารณโภคี" คือ การ กินอยู่ร่วมกันโดยใช้เงินกองกลางของชุมชนที่มาจากการขายสินค้าต่างๆ ตามหลัก พานิชัยบุญนิยม ทั้งในส่วนของการเสื้อผ้าและค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลและ ค่าเดินทางต่างๆ นอกจากนั้นชาวราชธานีอโศกยังได้เข้าร่วมงานและกิจกรรม

ต่างๆ ของชาวอโศกและของชุมชน ประกอบด้วย (1) งานอโศกรำลึก (2) งานโรงบุญมังสวิวัติ 5 ธันวา (3) งานตลาดอาริยะ (4) งานพุทธภิเษกสุดยอดปาฏิหาริย์ (5) งานปลุกเสกพระแท่นของพุทธ (6) งานมหาปวารณา (7) งานกู่ดินฟ้า (8) งานโฮมไต้หวัน (9) งานฉลองหนาว (10) กิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนราชธานีอโศก ได้แก่ งานรดน้ำผู้มีอายุยืน งานไหว้ครู และงานวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ข้างต้นนี้เป็นการต่อยาวาทกรรมและอุดมการณ์ “บุญนิยม” ให้เกิดขึ้นกับชาวชุมชนซ้ำแล้วซ้ำอีกอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี

อย่างไรก็ตาม แม้ชาวราชธานีอโศกจะไม่สามารถเข้าร่วมงานและกิจกรรมต่างๆ ของชาวอโศกได้อย่างพร้อมเพรียง เนื่องจากติดภารกิจสำคัญ แต่จากการสัมภาษณ์พบว่าชาวชุมชนนั้นเคยมีโอกาสร่วมงานประจำปีหรืองานของชุมชนหมดทุกงาน หากแต่ไม่ได้ไปติดต่อกันเป็นประจำทุกปี แต่ถึงแม้จะไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมก็จะมีจิตใจระลึกถึงและพยายามปฏิบัติตามแนวทางของกิจกรรมที่ไม่ได้เข้าร่วมนั้น ยกตัวอย่างเช่น ช่วงงานพุทธภิเษกสุดยอดปาฏิหาริย์ และงานปลุกเสกพระแท่นของพุทธ ชาวราชธานีอโศกที่ไม่สามารถเข้าร่วมงานได้ก็จะรับประทานอาหารเพียงวันละหนึ่งมื้อ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติของงานดังกล่าวแม้ว่าปกติจะรับประทานอาหารวันละสองมื้อก็ตาม เป็นต้น

จากวาทกรรม “บุญนิยม” และคำศัพท์ต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวาทกรรม “บุญนิยม” ที่กล่าวถึงข้างต้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่า วาทกรรมและอุดมการณ์ “บุญนิยม” สามารถดำรงอยู่ได้และเกิดการผลิตซ้ำนั้นเกิดจากการทำงานของกลไกซึ่งเป็นวาทกรรมย่อยของวาทกรรม “บุญนิยม” คือ สาธารณโภคี บุญญารุท หมายเลขหนึ่ง (มังสวิวัติ) บุญญารุทหมายเลขสอง (ตลาดอาริยะ) บุญญารุทหมายเลขสาม (กสิกรรมไร้สารพิษ) และบุญญารุทหมายเลขสี่ (สาธารณสุข บุญนิยม) เศรษฐศาสตร์บุญนิยม การศึกษาบุญนิยม กสิกรรมบุญนิยม การสื่อสารบุญนิยม ศิลปะบุญนิยม วิทยาศาสตร์บุญนิยม การเมืองบุญนิยม และพุทธศาสนาบุญนิยม กล่าวคือ วาทกรรมย่อยแต่ละอันต่างมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนี้

วาทกรรม “บุญนิยม” มีจุดเน้นที่สำคัญคือ “สาธารณโภคี” ที่ทุกคนช่วยกันทำงาน โดยไม่มีเงินเดือน แต่อาศัยการกินอยู่ร่วมกันกับส่วนกลาง การที่จะสร้าง

ชุมชนที่เป็นไปตามแนวทางสาธารณโภคีให้เกิดขึ้นได้จริงนั้น “ศาสนาบุญนิยม” เข้ามามีบทบาทในการสร้างแนวคิดที่ว่า การทำงานคือการปฏิบัติธรรม ชาวโคกสามารถทำงานในชีวิตประจำวันควบคู่กับการปฏิบัติธรรมได้โดยไม่ต้องเป็นการปฏิบัติธรรมด้วยการนั่งสมาธิด้วยวิธีการหลับตา หรือการปลุกตนเองออกจากสังคมไปอยู่ในที่สงบเพื่อสามารถละกิเลสหรือเข้าถึงนิพพานได้สำเร็จ อีกทั้งกล่าวว่าการทำบุญไม่ใช่แค่เพียงการบริจาคทรัพย์สินเงินทองตามที่เข้าใจในปัจจุบัน แต่บุญนั้นเกิดจากการได้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลการทำงานเพื่อขัดเกลาเพื่อขัดเกลากิเลสและช่วยเหลือเจือจุนผู้อื่นและสังคม ดังนั้นภายในชุมชนราชธานีโคก แต่ละคนจึงแบ่งหน้าที่กันทำงานตามความชำนาญ และความสนใจตามฐานงานต่างๆ เช่น ฐานงานด้านกสิกรรม ฐานงานโรงครัว ฐานงานสอนหนังสือ เป็นต้น ทุกคนภายในชุมชนทำงานด้วยความเต็มใจ และสมัครใจที่จะไม่รับเงินเดือนคดคล้องกับหลักการ “บุญนิยม” ที่ว่าระบบบุญนิยมเป็นการให้แรงงาน ความรู้ ความสามารถโดยแลกเอากลับคืนมาน้อยที่สุด คือการที่เราเป็นผู้ที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมมาก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการทำงานโดยได้ผลตอบแทนต่างๆ กลับมาน้อยที่สุดหรือไม่รับผลตอบแทนใดๆ เลยถือว่าเป็น “บุญ”

ฐานงานที่เกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจ เช่น งานเพาะปลูกกสิกรรม ไร่สารพืช ไร่สัปปะรด โรงสีเพื่อผลิตข้าวกล้อง โรงผลิตแฉมพู โรงเพาะเห็ด โรงผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปจากถั่วเหลือง เป็นต้น จะมีบทบาทสำคัญในการผลิตอาหารและปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตให้กับชาวชุมชนราชธานีโคก ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และเมื่ออาหารและผลิตภัณฑ์ต่างๆ มีบริโภคเพียงพอภายในชุมชนแล้วก็จะนำสินค้าเหล่านั้นไปกระจายจำหน่ายในราคาถูกในร้านค้าต่างๆ ของชาวชุมชนได้แก่ร้านปันบุญ ร้านอุทยานบุญนิยม และร้านสหกรณ์บุญนิยม หรือบางครั้งก็แจกฟรี ดังนั้น “เศรษฐกิจบุญนิยม” จึงเป็นกลไกที่สำคัญที่ช่วยให้ “สาธารณโภคี” และ “บุญญาวุธ” สามารถดำรงอยู่ได้

เมื่อชุมชนราชธานีโคกสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้ว การศึกษาบุญนิยม กสิกรรมบุญนิยม การสื่อสารบุญนิยม ศิลปะบุญนิยม วิทยาศาสตร์บุญนิยม การเมืองบุญนิยม เป็นกลไกที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้อาณาจักร และ

อุดมการณ์ “บุญนิยม” เกิดการผลิตซ้ำและดำรงอยู่ต่อไป

การศึกษานโยบาย เป็นกลไกที่หล่อหลอมและผลิตซ้ำอุดมการณ์และวาทกรรม “บุญนิยม” ให้กับเด็กและเยาวชนทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน เพราะการศึกษาทุกระดับชั้นเปิดโอกาสให้ทั้งเด็กและเยาวชนทั้งภายในและภายนอกชุมชนสามารถเข้าศึกษาได้ จึงเท่ากับเป็นการตอกย้ำอุดมการณ์และวาทกรรม “บุญนิยม” ให้กับเด็กและเยาวชนภายในชุมชนและแสวงหาสมาชิกใหม่จากภายนอกชุมชน ด้วยคาดหวังว่าเด็กและเยาวชนเหล่านั้นจะกลับเข้าไปเป็นกำลังที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนราชธานีโสศกต่อไป หรือหากในอนาคตเด็กและเยาวชนเหล่านั้นไม่ประสงค์ที่จะใช้ชีวิตอยู่ภายในชุมชนพวกเขาก็จะเป็นหน่อเชื้อในการกระจายวาทกรรมและอุดมการณ์ “บุญนิยม” สู่สังคมภายนอก และมีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตในกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยม

กิจกรรมบุญนิยม นอกจากจะเป็นกลไกที่ช่วยให้สาธารณโภคีและบุญญาวุธหมายเลขหนึ่ง บุญญาวุธหมายเลขสอง บุญญาวุธหมายเลขสาม และบุญญาวุธหมายเลขสี่ ดำรงอยู่ได้แล้วยังเป็นช่องทางในการขยายฐานงานด้านกิจกรรมไร้สารพิษของชาวชุมชนราชธานีโสศกและการปฏิบัติตามศีลห้าไปสู่สังคมภายนอก เห็นได้จากการจัดงานตลาดอาริยะขายสินค้าราคาถูก เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวราชธานีโสศกและชุมชนภายนอกให้เพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นชุมชนราชธานีโสศกยังจัดให้มีการฝึกอบรม โครงการพัฒนาศักยภาพชีวิตเกษตรกร โดยการสนับสนุนของ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สถาบันเพื่อพัฒนาเกษตรและชนบท และเครือข่ายกิจกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย (ครร.) ให้แก่เกษตรกรผู้สนใจ โดยแนะนำให้เกษตรกรที่เข้าอบรมถือศีลห้าเป็นขั้นต่ำ ตลอดการอบรมและหลังจากฝึกอบรมเสร็จสิ้น ผู้ที่เข้าอบรมจะได้เรียนรู้การทำเกษตรกรรมแบบไร้สารพิษจากชุมชนราชธานีโสศก เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ เป็นต้น เป็นการสร้างและผลิตซ้ำวาทกรรมและ อุดมการณ์ “บุญนิยม” สู่สังคมภายนอกอีกช่องทางหนึ่ง

การสื่อสารบุญนิยมและศีลปะบุญนิยม เป็นอีกหนึ่งกลไกที่สร้างและผลิตซ้ำอุดมการณ์และวาทกรรม “บุญนิยม” ให้กับคนทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชนราชธานีโสศก ชุมชนชาวอโศกมีสื่อที่หลากหลายทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ

วารสาร หนังสือพิมพ์และแผ่นพับต่างๆ สื่อวิทยุ และสื่อโทรทัศน์ ได้แก่ สถานีโทรทัศน์เพื่อมนุษยชาติ (FMTV) เนื้อหาที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ ของชาวอโศกมาจากข้อเขียนและการเทศน์ของสมณะโพธิรักษ์ สมณะและสิกขมาตุ รวมถึงข้อเขียนของชาวชุมชนอโศกคนอื่นๆ เนื้อหาที่สมณะโพธิรักษ์ สมณะและสิกขมาตุนำเสนอก็จะกล่าวถึงแนวคิดบุญนิยมเปรียบเทียบกับแนวคิดทุนนิยมชี้ให้เห็นข้อดีของระบบบุญนิยมและจุดบกพร่องของระบบทุนนิยม รวมถึงนำเสนอเนื้อหาคำสอนทางศาสนาและกิจกรรมต่างๆ ของชาวอโศก ทั้งในส่วนของกสิกรรมบุญนิยมและการสื่อสารบุญนิยมนั้นสอดคล้องกับแนวคิดของวิทยาศาสตร์บุญนิยมที่ว่า การนำวิทยาศาสตร์ไปใช้นั้นต้องเป็นไปเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและมนุษยชาติ กล่าวคือ กสิกรรมบุญนิยมนำเอาวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการทำกสิกรรมไว้สารพืษ เช่น การพัฒนาสายพันธุ์พืช การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการเกษตร เป็นต้น ส่วนการสื่อสารบุญนิยม เป็นการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อสื่อสารธรรมและแนวคิดบุญนิยมให้สังคมได้รับรู้

การเมืองบุญนิยม เป็นอีกกลไกหนึ่งที่สำคัญในการสร้างและผลิตซ้ำอุดมการณ์และวาทกรรม “บุญนิยม” สู่สังคมภายนอกกลุ่มชาวอโศก จากการก่อตั้งพรรคการเมืองชื่อ “พรรคเพื่อฟ้าดิน” เพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตามแนวทางบุญนิยม แม้พรรคจะไม่มีตัวแทนในรัฐสภาเลยแต่ก็มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายนอกสภามาโดยตลอดและสมณะโพธิรักษ์ ก็มีบทบาทที่สำคัญอย่างมากในการนำกลุ่มชาวอโศกเคลื่อนไหวทางการเมือง กลไกการเมืองบุญนิยมทำหน้าที่ในการสร้างและผลิตซ้ำอุดมการณ์และวาทกรรม “บุญนิยม” จากการปลูกฝังความคิดทางการเมืองแบบบุญนิยมผ่านการเทศนาของสมณะโพธิรักษ์ ซึ่งนอกจากจะมีผลต่อความคิดของสมาชิกชาวอโศกแล้ว ยังเป็นช่องทางในการสื่อสารเพื่อสร้างและผลิตซ้ำอุดมการณ์และวาทกรรม “บุญนิยม” สู่สังคมภายนอกด้วย จากการสัมภาษณ์ชาวราชธานีอโศกหลายคนพบว่า พวกเขารู้จักชาวอโศกและตัดสินใจย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนราชธานีอโศกจากการได้รู้จักคุ้นเคยกับชาวอโศกเมื่อครั้งเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กล่าวได้ว่ากลไกการขับเคลื่อนในส่วนของ “การเมืองบุญนิยม” นั้นเกิดขึ้นเป็นลำดับท้ายๆ เมื่อชาวอโศกสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง

สรุปและข้อเสนอแนะ (Conclusion and Suggestion)

ภาษากับอุดมการณ์และวาทกรรม “บุญนิยม”

จากข้อมูลการนำเสนอระบบคำศัพท์ของวาทกรรม “บุญนิยม” ทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่าภาษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างและตอกย้ำอุดมการณ์และวาทกรรม “บุญนิยม” เป็นการเลือกใช้ภาษาที่สอดคล้องกับแนวคิดของอัลลิดี (อ้างอิงจันทิมา เอี่ยมมานนท์ 2549:132) ที่กล่าวว่า ภาษาเป็นเครื่องแสดงออกถึงอุดมการณ์ของบุคคล ผ่านกระบวนการทางสัญลักษณ์ โดยความหมายที่ถูกสื่อและสร้างขึ้นมานั้นต้องผ่านกระบวนการกลั่นกรองการเลือกสรรการใช้ถ้อยคำจากผู้ใช้ภาษาแล้วอย่างดีและเป็นระบบ เพื่อสร้างชุมชนวิถีปฏิบัติเดียวกัน ที่มีอุดมการณ์และวาทกรรม “บุญนิยม” ที่ใช้ในการมองและการรับรู้ทางสังคมของกลุ่มร่วมกัน การนำคำว่า “บุญนิยม” มาใช้เช่นนี้เพื่อสร้างความเป็นอันให้กับวาทกรรม “บุญนิยม” ให้เกิดขึ้นในกลุ่มของชาวอโศก การเลือกใช้คำว่า “บุญนิยม” เป็นการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องบุญมาใช้เพื่อให้สอดคล้องและเข้ากันได้กับสังคมไทยที่นับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อในเรื่องของบุญ-บาป (ชติยวรา 2550: 79)

ผนวกกับความตั้งใจที่จะสร้างคำว่า “บุญนิยม” ขึ้นมาเพื่อใช้เปรียบเทียบกับคำว่า “ทุนนิยม” ซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักในสังคมไทยปัจจุบันและสมณะโพธิรักษ์ต้องการชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนและข้อบกพร่องของระบบทุนนิยมนี้ จากข้อมูลพบว่าการเลือกใช้คำและภาษาของชาวอโศกมี 2 ลักษณะที่สำคัญคือ (1) การใช้คำที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “บุญ” และคำทางพุทธศาสนา และ (2) การใช้คำที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ คำที่เกี่ยวกับคำว่า “บุญ” เช่น กองบุญสวัสดิการ ดอกบุญลงบุญ บุญญาจุร คำที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น สาธารณโภคี โลภียชน/อารยชน โลภีย/อารยะ โลกุตระ ตลาดอารยะ เจริญแบบโลภีย/เจริญแบบอารยะ ทฤษฎีกำไรขาดทุนของอารยชนแท้ กำไรอารยะ/ขาดทุนอารยะ และคำที่เกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น พรรดเพื่อฟ้าดิน โครงการกูดินฟ้า เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องบุญที่สมณะโพธิรักษ์นำมาใช้ในระบบบุญนิยมนี้ มีเนื้อหาสาระที่แตกต่างจากแนวคิดและความเชื่อเรื่องบุญในสังคมปัจจุบันที่มองว่าบุญนั้นเกิดจากการทำทานด้วยเงินทองและสิ่งของ เพราะความหมายของคำว่า “บุญ” ของกลุ่มอโศกคือ การชำระ

กิเลส และทำความดี ผู้ที่ชำระกิเลสได้คือต้องลดความโลภ ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละ และไม่เอาเปรียบอย่างแท้จริง (โพธิรักษ์: 3)

ภาคปฏิบัติของวาทกรรม “บุญนิยม” ผ่านแนวคิดนิจภาพ

จากอุดมการณ์และวาทกรรม “บุญนิยม” ที่ถูกสร้างและผลิตซ้ำดังกล่าวข้างต้นนำไปสู่ภาคปฏิบัติของวาทกรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จากสิ่งที่มีการพูดถึงนั้นนำไปสู่การปฏิบัติและเกิดขึ้นจริงในชุมชนราชธานีอโศก ภาคปฏิบัติของวาทกรรม “บุญนิยม” ที่เกิดขึ้นจากนิจภาพในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมเห็นได้จาก จากการรับประทานมังสวิวัติ การรับประทานอาหารวันละ 1-2 มื้อ และการไม่ทานอาหารจุบจิบ การแต่งกายด้วยชุดสีเข้มแบบชาวอโศก การไว้ผมสั้น การใช้เครื่องสำอาง การไม่สวมรองเท้า การทำงานทั้งภายในชุมชนราชธานีอโศกและงานกิจกรรมประจำปีของชาวอโศกโดยไม่ได้รับเงินค่าตอบแทนแต่กินอยู่จากส่วนกลางในระบบสาธารณะโภคี เหล่านี้เป็นการฝึกฝนจิตใจและฝึกการควบคุมตัวเองผ่านทางร่างกายตามแนวคิดนิจภาพของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu)

สำหรับบูร์ดิเยอแล้วเรามองว่า สำหรับนิจภาพนั้นเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างสังคมภายนอกกับธรรมชาติภายในมนุษย์เอง การปฏิบัติผ่านทางร่างกายเหล่านี้เกิดขึ้นและปฏิบัติต่อเนื่องซ้ำๆ จนกระทั่งเกิดการหลอมรวมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย (embodiment) กล่าวคือ สิ่งที่สั่งสมอยู่ในโครงสร้างนิจภาพเกิดมาจากการเรียนรู้ทางร่างกายโดยใช้เวลาบ่มเพาะมาเป็นเวลานาน และเป็นสิ่งที่ถูกฝังแน่นอยู่ในตัวคนจนกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ความโน้มเอียงทางอุปนิสัย” (disposition) ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้เห็นได้จาก อารมณ์ความรู้สึก ความเชื่อ ความศรัทธา และการแสดงออกให้เห็นผ่านอากัปกิริยาต่างๆ ในทางกายภาพ เช่น การเดิน การกิน การแต่งกายและรูปลักษณ์ภายนอก สิ่งต่างๆ เหล่านี้ที่ชาวชุมชนราชธานีอโศกปฏิบัตินั้นเป็นความรู้จากการปฏิบัติทางร่างกายที่ได้มาจากระบวนการทำงานของนิจภาพ บูร์ดิเยอเรียกความรู้แบบนี้ว่า “โมดัส โอเปอเรดี” (Modus Operandi) ความรู้จากการปฏิบัตินี้ทำให้การปฏิบัติแสดงออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ เพราะเป็นความรู้ที่สั่งสมมาจากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เข้าไป

ผสมกับการทำงานของระบบร่างกายจนกลายเป็นความเคยชิน (สุนีย์ ประสงค์ บัณฑิต 2548: 159) อย่างไรก็ตาม ในทางด้านกายภาพและความเข้มแข็งของจิตใจของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน จึงอาจทำให้แต่ละคนมีการรับรู้และเกิดนิมิตภาพเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกัน อย่างไรก็ตามคนที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมเดียวกันก็จะมีนิมิตภาพที่คล้ายกันอยู่นั่นเอง (สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต 2548:47-48) เห็นได้จากการที่ชาวชุมชนแต่ละคนบางคนสามารถรับประทานอาหารเพียงวันละหนึ่งมื้อได้ ในขณะที่บางคนไม่สามารถทำได้ หรือยังทานอาหารจุบจิบอาจเนื่องจากปัญหาด้านสุขภาพหรือการไม่สามารถกลดละกิเลสในการกินได้ แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้ขัดกับแนวทางปฏิบัติของชาวชุมชนที่ได้รับประทานอาหารได้ไม่เกินวันละ 2 มื้อ เป็นต้น กล่าวได้ว่าความรู้อย่าง “โมดูล โอเปอเรต” ที่เกิดกับชาวชุมชนราชธานีอโศกนั้นสอดคล้องกับงานศึกษาของ เดเนียล วินเชสเตอร์ (2008:1767-1773) ที่ศึกษาการหลอมรวมศรัทธาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายผ่านการปฏิบัติศาสนกิจ และการสร้างนิมิตทางศีลธรรมแบบมุสลิม จากการทำละหมาด การถือศีลอด และการสวมใส่ฮิญาบของหญิงมุสลิม ซึ่งอาจเปรียบเทียบได้กับแนวทางปฏิบัติในการรับประทานอาหารมังสวิรัต การรับประทานอาหาร 1-2 มื้อ และรูปลักษณ์และการแต่งกายของชาวชุมชนราชธานีอโศก

นอกจากนั้น บุรติเยอ (สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต 2548: 50) ยังกล่าวอีกว่า คนที่ไม่ได้ถูกกำหนดโดยสังคมเพียงอย่างเดียว แต่ยังถูกกำหนดโดยความรู้สึกลงตนเองอีกด้วย และกล่าวได้ว่าอารมณ์ความรู้สึกอาจมีอิทธิพลเหนือการกระทำของคนมากกว่าโครงสร้างภายนอกด้วยซ้ำ กรณีเช่นนี้เห็นได้ชัดเจนจากการสัมภาษณ์ชาวชุมชนราชธานีอโศกที่บอกว่า การรับประทานมังสวิรัต การแต่งกายด้วยชุดม่อฮ่อม ไม่ต้องแต่งหน้า และการทำงานโดยไม่รับเงินเดือนนั้น เป็นสิ่งที่พวกเขาทำด้วยความสุขใจและเต็มใจ ดังนั้นจึงเป็นความเต็มใจที่จะปฏิบัติโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงเรื่องของระเบียบหรือกฎเกณฑ์ ในส่วนของนิมิตภาพระดับสังคมนั้น จากการศึกษาพบว่า ชาวชุมชนราชธานีอโศกจะเข้าร่วมในกิจกรรมและงานประจำปีของชาวอโศกที่จะจัดทำเป็นปฏิทินเวลาและกิจกรรมในรอบปีทั้งหมด ซึ่งเป็นเหมือนกฎเกณฑ์บางอย่างที่คนในสังคมจะต้องยึดถือปฏิบัติตามอย่างถูกต้องและพร้อมเพรียงกัน (สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต 2548: 111) ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม

ก็ตาม แม้ในสังคมนั้นจะมีกฎเกณฑ์บางอย่างที่คนในสังคมจะต้องทำตามอย่างถูกต้องและพร้อมเพรียงกัน แต่การปฏิบัตินั้นก็อาจมีการคลาดเคลื่อนไปจากกฎเกณฑ์บ้าง กล่าวคือ สมาชิกในกลุ่มสังคมอาจทำผิดกฎย่อยแต่การปฏิบัตินั้นก็ไม่ใช่เบี่ยงเบนหรือฝ่าฝืนกฎในระดับใหญ่ แสดงให้เห็นว่าแม้ว่ากฎเกณฑ์ของสังคมจะมีอิทธิพลต่อคนในสังคม แต่คนก็ยังมีอิสระในการกระทำอยู่บ้าง (สุณีย์ ประสงค์บัณฑิต 2548: 111 และ 114) ดังจะเห็นได้จากชาวชุมชนราชนาโศก ทราบถึงปฏิทินเวลาและกิจกรรมในรอบปีของชาวโศก แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะเข้าร่วมงานกิจกรรมต่างๆ หรือไปช่วยงานได้อย่างพร้อมเพรียงทุกคน เนื่องจากแต่ละคนอาจติดภารกิจจำเป็นที่ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมและช่วยงานได้ ดังนั้นจึงเป็นการสลับผลัดเปลี่ยนกันไปช่วยงานและร่วมงานสะท้อนให้เห็นว่าแต่คนก็ยังมีอิสระในการกระทำอยู่บ้าง แม้ว่ากฎเกณฑ์ของสังคมจะมีอิทธิพลต่อคนในสังคมก็ตาม

ทำยนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำการศึกษาวิจัยต่อไปคือ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้จำกัดอยู่เฉพาะแค่เพียงชุมชนราชนาโศกและศึกษาประชากรเฉพาะในส่วนของชาวชุมชนเท่านั้น ดังนั้นการศึกษาต่อไปอาจทำการศึกษาบพบาทของภาษาและนิจภาพในชุมชนโศกอื่นหรือเลือกศึกษากลุ่มตัวอย่างอื่น เช่น สมณะ นักบวชหญิง หรือญาติธรรมที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนโศก เป็นต้น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้แม้จะอยู่ในชุมชนเดียวกับชาวชุมชนที่เป็นฆราวาสแต่ก็จะมีนิจภาพที่แตกต่างออกไป

บรรณานุกรม

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2550). พุทธอุโธเปีย. ใน **ข้ามขอบฟ้า 60 ปี ชิกษาระ ทานาเบ**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน).
- กาญจนา แก้วเทพ. (2529). **อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ**. กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือเล่ม สดากันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิตติกร สุนทรานุรักษ์. (2543). **การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง : กรณีศึกษาชุมชนศิระขอโศก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- จันทิมา เอี่ยมมานนท์. (2549). การศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในสังคมไทยตามแนวปฏิพนธ์วิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- ชนิดา เสงี่ยมไพศาลสุข. (2548). บทความ "L'economie des biens symboliques" (เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์) ของปีแอร์ บูร์ดิเยอ : บทแปลและบทวิเคราะห์ในทัศนะทางสังคมวิทยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). วาทกรรมการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา.
- _____. (2545) สัญวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ประชา นุตานวัตร. (2544). การเมืองสีเขียว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก.
- ปิยนาด บุนนาค. (2550). ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ : ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาบาวริง ถึง "เหตุการณ์ 14 ตุลาคม "พ.ศ.2516. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์. (2546). เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ซิลค์เวอร์ม.
- วินธรรม อโศกตระกูล. (2546). การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวคิดของชาวอโศก. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ครุศาสตร์(การศึกษานอกระบบโรงเรียน) : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรพล พุทธรักษา. (2550). แนวความคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony) ของกรัมสกี (Gramsci): บททดลองเสนอในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย. งานประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 8 ณ ศูนย์การประชุมนานาชาติ ไบเทคบางนา 13 ธันวาคม 2550.
- สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต. (2548). แนวคิดนิยามของปีแอร์ บูร์ดิเยอ กับทฤษฎีทางมานุษยวิทยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

- มหาวิทยาลัย (มานุษยวิทยา) : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภางศ์ จันทวานิช. (2552). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรเธียร จักรธรานนท์. (2550). **สันติอโศกสามทศวรรษที่ท้าทาย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สุวิดา แสงสีหนาท. (2549). **ภูมิปัญญาบูรณาการบนฐานคิดพุทธปรัชญา : ยุทธศาสตร์ทางเลือกในการพัฒนาสังคมไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิติ เอียวศรีวงศ์ และคณะ. (2543). **แถลงการณ์คนจนผู้ไร้อำนาจกับการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างเพื่อความเป็นธรรมและยั่งยืนของสังคมไทย**. ค้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2553, จาก [http://www.midnightuniv.org / midnightweb/newpage75.html](http://www.midnightuniv.org/midnightweb/newpage75.html) .
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง และกฤษฎา บุญชัย. (2545). **จากสิทธิมนุษยชนสู่สิทธิชุมชน: วิวาทะเสรีนิยมกับชุมชนนิยมในสังคมไทย**. ค้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2553, จาก [http://www.midnightuniv.org/midnightweb / newpage12.html](http://www.midnightuniv.org/midnightweb/newpage12.html)
- วัชรพล พุทธรักษา. (2551). **Gramsci: การครองอำนาจผ่านนโยบายและการสร้างภาพของทักษิณ**. ค้นเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2552, จาก <http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999446.html> .
- สมเกียรติ ตั้งนโม. (2547). ค้นเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2552, จาก [http://www.midnightuniv.org/midnight2545/ document990.html](http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document990.html)
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). **สรุปสถานการณ์ด้านการกระจายรายได้และการกระจายการพัฒนา**. ค้นเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2552, จาก <http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p7/intro3.doc>.
- Winchester, D. A. (2008). *Embodying the Faith: Religious Practice and the Making of a Muslim Moral Habitus*. *Social Forces*, 86 (4), 1767-1773.